

IFRS/IAS: VÄRDERING TILL VERKLIGT VÄRDE -REVISIONENS OCH KREDITGIVNINGENS ROLL I UPPKOMSTEN AV FÖRETAGSBUBBLOR

**Författare: Zlatan Mitrovic
Mika Veijalainen**

Magisteruppsats i företagsekonomi

Externredovisning

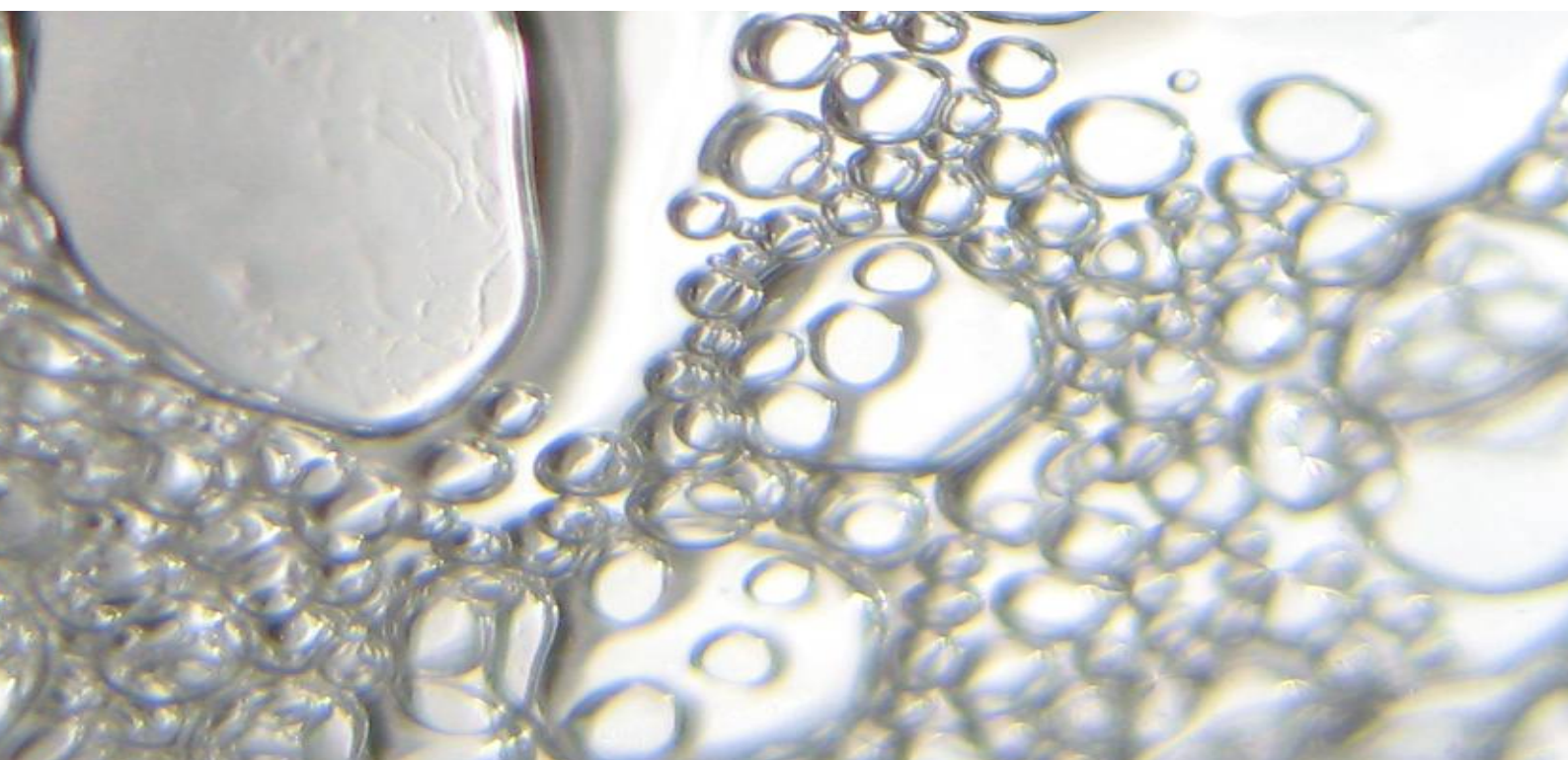
Handledare: Thomas Polesie

Vårterminen 2007

**Handelshögskolan vid Göteborgs
Universitet**

**Handelshögskolan
VID GÖTEBORGS UNIVERSITET**

“First there is a gold mountain, then there is no mountain” – *Andrew Alden, Geolog*

FÖRORD

Vi vill tacka de personer som har hjälpt oss i arbetet med denna uppsats. Vår handledare Thomas Polesie har gett oss inspiration och motivation, vilket har hjälpt oss under arbetets gång. Vi vill även rikta ett tack till studiens respondenter vars åsikter vi har haft givande diskussioner kring.

Göteborg, juni 2007

Zlatan Mitrovic

Mika Veijalainen

SAMMANFATTNING

Magisteruppsats inom företagsekonomi med inriktning mot Externredovisning, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, Externredovisning, VT 2007

Författare: Mika Veijalainen och Zlatan Mitrovic

Handledare: Thomas Polesie

Titel: IFRS/IAS: Värdering till verkligt värde – Revisionens och kreditgivningens roll vid uppkomsten av företagsbubblor

Bakgrund och problemdiskussion: IFRS/IAS har antagits inom EU som en rad i harmoniseringen mellan nationella redovisningsrekommendationer. Standarden syftar till att skapa en mer neutral redovisning genom att bland annat införa värderingsregler till verkligt värde. Det har dock uppkommit kritik mot IFRS/IAS, som bland annat handlar om att standarderna är svårhanterliga och att användandet av verkligt värde är diffust.

Problemformulering: Finns det en risk att fler företagsbubblor skapas genom de nya redovisningsreglerna för koncerner (IFRS/IAS)? Vad är revisorns och bankens roll vid upptäckandet av företagsbubblor?

Syfte: Syftet är att analysera om IFRS/IAS standarden ger en möjlighet att skapa fler företagsbubblor samt revisorernas och kreditgivarnas ansvar vid identifiering av dem. Vi har en utredande ambition när det gäller att uppfylla studiens syfte.

Avgränsning: Studien behandlar endast företag med revisionsplikt på en nationell nivå. Vi kommer inte att behandla finansiella bubblor på djupet, dessa kommer dock att beröras. IFRS/IAS kommer enbart behandlas översiktligt och generaliseras med vissa exempel, därmed kommer inte någon djupgående diskussion förekomma.

Metod: Studien omfattas av en teori- och en empiridel, där vi har använt oss av en kvalitativ ansats. Vi har utfört personliga intervjuer med fem sakkunniga inom problemområdet. Dessa består av en företagsrespondent, två revisorer och två kreditgivare.

Diskussion och slutsats: Enligt studien framkom det att kreditgivaren och revisorn har en del i att upptäcka företagsbubblor. Vi har även kommit fram till att IFRS/IAS ger företagen ett betydande utrymme för påverkan av värderingen. Detta på grund av att standarden innehåller en viss flexibilitet och subjektivitet.

Förslag till fortsatt forskning: Det har framkommit av vår bakgrundsstudie att IASB vill genom redovisningsstandarderna uppfylla riskkapitalisternas informationsbehov. Det skulle vara intressant att undersöka ifall man har lyckats med detta genom att undersöka riskkapitalisternas användning av redovisningsinformation.

FÖRKORTNINGAR

EU - Europeiska Unionen

EG – Europeiska Gemenskapen

GAAP – Generally Accepted accounting Principles

IASB – International Accounting Standards Board

IFRS – International Financial Reporting Standards

ABL – Aktiebolags Lagen

RN – Revisorsnämnden

RS – Revisionsstandard

VD – Verkställande Direktör

ÅRL – Årsredovisningslagen

SOX – Sarbanes-Oxley Act

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	<i>Inledning</i>	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Problemdiskussion	2
1.3	Problemformulering	3
1.4	Syfte	3
1.5	Avgränsningar	3
1.6	Disposition	4
2	<i>Teoretisk referensram</i>	5
2.1	Företagsbubblor	5
2.1.1	Finansiella bubblor	6
2.2	Företagets redovisning till verkligt värde	8
2.2.1	IASB:s standarder	9
2.2.2	Kontrollbalansräkning	10
2.3	Revisorn	12
2.3.1	Revisorns granskning	12
2.3.2	Revisorns dokumentation, rapporter och anmärkningar	14
2.3.3	Revisorns anmälningsskyldighet vid misstanke om brott	15
2.3.4	Revisorns straffrättsliga ansvar	16
2.4	Kreditgivaren	18
2.4.1	Kredittagaren	19
2.4.2	Kreditbedömningen	19
2.4.3	Informationsunderlag	20
2.4.4	Redovisningsinformation	21
2.4.5	Principal-Agent-teorin	22
3	<i>Metod</i>	23
3.1	Metoddiskussion	23
3.2	Datainsamling	23

3.3	Validitet	24
3.4	Reliabilitet	24
4	Empirisk undersökning	26
4.1	Företaget	26
4.1.1	Definition av begreppet bubbla.....	26
4.1.2	Företagets roll	26
4.1.3	Revisorns roll	28
4.1.4	Kreditgivarens roll	29
4.2	Revisor A	29
4.2.1	Definition av begreppet bubbla.....	29
4.2.2	Företagets roll	30
4.2.3	Revisorns roll	31
4.2.4	Kreditgivarens roll	31
4.3	Revisor B	31
4.3.1	Definition av begreppet bubbla.....	31
4.3.2	Företagets roll	32
4.3.3	Revisorns roll	32
4.3.4	Kreditgivarens roll	33
4.4	Kreditgivare A	33
4.4.1	Definition av begreppet bubbla.....	33
4.4.2	Företagets roll	33
4.4.3	Revisorns roll	34
4.4.4	Kreditgivarens roll	34
4.5	Kreditgivaren B	35
4.5.1	Definition av begreppet bubbla.....	35
4.5.2	Företagets roll	35
4.5.3	Revisorns roll	35
4.5.4	Kreditgivarens roll	36
5	Resultat & analys	38

5.1	Begreppet bubbla.....	38
5.2	Företagets roll	38
5.3	Revisorns roll.....	40
5.4	Kreditgivarens roll.....	41
6	<i>Diskussion & slutsats</i>	43
6.1	Studiens slutsatser	43
6.2	Diskussion om resultatet utifrån principal-agent-teorin	45
6.3	Studiens bidrag	46
6.4	Förslag till fortsatt forskning.....	46
7	<i>Källförteckning</i>	47
7.1	Litteratur	47
7.2	Artiklar.....	48
7.3	Elektroniska källor	48
7.4	Rättsfall.....	49
7.5	Lagtext.....	49
7.6	Intervjuer.....	49
8	<i>Bilaga 1</i>	50
8.1	Intervjufrågor/revisor.....	50
8.2	Intervjufrågor/bank.....	51
8.3	Intervjufrågor/företag	52

1 INLEDNING

I Kapitlet inleds med en presentation av arbetets bakgrund och problematisering som kommer att mynna ut i studiens frågeställning. Utöver det behandlas även uppsatsens syfte och valda avgränsningar. Avslutningsvis presenteras en disposition av uppsatsens olika delar.

1.1 Bakgrund

Redovisningsrapporter visar vad som har hänt i ett företag, men utåt visas bara en del av vad företaget vet, så att de krav på information som finns uppfylls. Det är lätt att se vilken information som finns med, men det är inte lika lätt att avslöja vad som saknas. Företag väljer medvetet ut vilken och hur informationen skall presenteras. Redovisningen tolkas av många intressenter och är en viktig faktor som påverkar omvärldens bild av företaget. Exempel på intressenter som tolkar materialet är bland annat investerare, ägare och massmedia.¹

Bankerna, som är en av informationsintressenterna, anser sig vara beroende av reviderade årsredovisningar vid kreditbedömningar.² Det finns en möjlighet för enskilda stater inom EU att avskaffa revisionsplikten för vissa typer av företag. Sverige är tillsammans med Malta de sista länderna som har revisionsplikt i alla storlekar av aktiebolag. Syftet med att avskaffa revisionsplikten är att minska kostnaderna för de mindre företagen så att de kan konkurrera med andra europeiska företag.³ Ifall man avskaffar revisionsplikten kommer bankerna vara tvungna att granska företagen på annat sätt eller ta ut högre räntor som riskkompensation.⁴

EU har i ett antal decennier försökt få en harmoniserad bolagsrätt genom att eliminera skillnader mellan nationella bolagsrättsliga regler. Detta för att gemenskapens mål bland annat inkluderar fri etableringsrätt av företag över gränserna.⁵ En av åtgärderna är att man har beslutat sig för att noterade företag skall använda sig av redovisningsstandarden IFRS/IAS vid upprättandet av sina koncernredovisningar inom EU. Det finns även diskussioner om att IFRS/IAS skall appliceras på onoterade företag.⁶ Standarden används även i en rad länder utanför EU och är tillsammans med US-GAAP de mest använda redovisningsstandarderna i världen.

Då kapitalmarknaden är global och för att den skall fungera mer effektivt bör de båda redovisningsspråken vara mer jämförbara. Harmoniseringen mellan dessa har påbörjats och förhoppningarna är stora på att redovisningsinformationen skall bli

¹ Polesie, 1995

² Svensson, 2003

³ Aggestam Pontoppidan, 2007

⁴ Noteringar ur Balans, 2007

⁵ Skog, 2007

⁶ Buisman, 2007

likvärdig runt om i världen.⁷ IASB, som är standardiseringsorganet bakom IFRS/IAS, fokuserar på att standarden skall uppfylla informationsbehovet hos riskkapitalister, då dessa anses ha ett stort behov av information.⁸ Det har uppkommit kritik mot IFRS/IAS som bland annat handlar om att standarderna är svårhanterliga och att användandet av så kallat verkligt värde är diffust.⁹

1.2 *Problemdiskussion*

Det amerikanska energibolaget Enron var inblandat i en av de största redovisningsskandalerna i världen. De skapade en företagsbubbla genom att ge en bättre bild av företagets resultat och ställning. När bubblan uppdagades var det många parter som drabbades. En av de påverkade parterna var en av världens då största revisionsfirma Arthur Andersen. I och med att de godkände redovisningen i Enronkoncernen blev de anklagade för bristfällig revision. Arthur Andersen var även inblandade i Worldcom som drabbades av en stor redovisningsskandal året efter Enron. Bolaget förbättrade sitt rörelseresultat och kassaflöde genom oriktig bokföring. Revisionsfirman upplöstes efter skandalerna och existerar inte längre.¹⁰

Även stora amerikanska banker var inblandade i de båda redovisningsskandalerna. Bankerna erbjöd bland annat Worldcom och Enron enorma krediter i sista minuten för att skydda de ursprungliga lånen och för att behålla klienten.¹¹ Under 90-talet erbjöd de stora amerikanska bankerna ytterligare lån till skuldsatta företag. De hjälpte även till att gömma lånen hos kunderna så att den ekonomiska ställningen visade att man kunde ta ännu mer lån.¹²

Efter alla de företagsskandaler som inträffade i USA under 90-talet instiftades en ny lag 2002. Lagen heter Sarbanes-Oxley Act (SOX) och skall tillämpas av företag som är noterade på amerikanska börser. Syftet med lagen är att förhindra oegentligheter i företagen.¹³

Ett svenskt exempel av en redovisningsskandal är Gusum Bruk. De hade manipulerat bokföringen för att dölja förluster. Med hjälp av vilseledande årsredovisningar och missvisande bokföring fick företaget krediter som de annars inte hade erhållit. Företagets verksamhet var av stor omfattning och aktierna spreds till allmänheten. De vilseledande uppgifterna spreds till intressenterna och orsakade skada på grund av att korrekta riskvärderingar inte kunde utföras. Detta pågick under många års tid, men 1988 kunde företaget inte fortsätta vidare, företagsbubblan sprack och de gick i konkurs.¹⁴

⁷ Buisman, 2007

⁸ Thinggaard & Nilsson, 2007

⁹ Buisman, 2007

¹⁰ Prins, 2006

¹¹ Prins, 2006

¹² Prins, 2006

¹³ Rockness & Rockness, 2005

¹⁴ NJA 1994

Bubblor är ett aktuellt problem men de har uppmärksammats under en lång tid. Dessa kan påverka samhällsekonomier¹⁵ och redan vid 1929-års börskrasch¹⁶ var man medveten om vilka effekter en aggressiv utlåning till följd av stora investeringsförväntningar skulle ha på en ekonomi. På grund av detta har stater och normgivare försökt reglera bort riskerna för bubblor under en lång tid. Trots regulatoriska åtgärder har bubblor uppdragats även under senare tid. Dessa har varit företags-, bransch- och tekniks specifika.¹⁷

Med tanke på den diskussion som ovan förts, träder det fram ett antal problemområden som anses vara intressanta; exempelvis i fallet Gusums Bruk är hur företaget kunde skapa en oriktig redovisning under flera års tid? Borde inte revisorn ha upptäckt det vid sin revision eller banken vid sin kreditbedömning?

Hittills har det beskrivits tendenser om faror som har uppkommit till följd av en önskan av en global harmonisering av redovisningen. I vissa delar inom debatten av harmoniseringen, som till exempel i media- och forskningsvärlden, ses tecken på en ökad risk för uppkomsten av företags specifika bubblor. Detta på grund av att harmoniseringen bland annat går mot en värdering till verkligt värde av poster i balansräkningen.

1.3 Problemformulering

Ovanstående problemdiskussion mynnar ut i följande forskningsfrågor:

- Vad är revisorns och bankens roll vid upptäckandet av företagsbubblor?
- Finns det en risk att fler företagsbubblor skapas genom de nya redovisningsreglerna för koncerner (IFRS/IAS)?

1.4 Syfte

Syftet är att analysera om IFRS/IAS-standarderna ger en möjlighet att skapa fler företagsbubblor samt revisorernas och kreditgivarnas ansvar vid identifiering av dem. Författarna har en utredande ambition när det gäller att uppfylla studiens syfte.

1.5 Avgränsningar

Studien ämnar endast behandla företag med revisionsplikt och detta genomförs endast på en nationell nivå. Med begreppet bubbla menas företagsbubblor som är baserade på tillgångarnas värdering inom aktiebolag. Finansiella bubblor kommer inte att behandlas på djupet, men kommer dock att beröras. I studien avses begreppet kreditgivare vara banker. IFRS/IAS kommer enbart behandlas översiktligt och generaliseras med vissa exempel, därmed kommer inte någon djupgående diskussion förekomma.

¹⁵ Dillén & Sellin, 2003

¹⁶ Coase, 1992

¹⁷ Bäckström, 1998

1.6 Disposition

- Kapitel 1** I Inledning presenteras uppsatsens bakgrund som mynnar ut i frågeställning och syfte med avgränsningar.
- Kapitel 2** I Teoretisk referensram behandlas den befintliga teorin som ligger till grund för vår analys av.
- Kapitel 3** I Metod presenteras och motiveras våra val av den vetenskapliga ansatsen och metoden.
- Kapitel 4** I Empirin redogörs de intervjuer som vi har utfört med de olika parter som vår undersökning fokuserar på: företag, revisorer och kreditgivare.
- Kapitel 5** I Resultat och Analysen presenteras våra resultat av empirin och teorin, som även analyseras.
- Kapitel 6** I Slutsats och Diskussionen diskuteras studien och en slutsats utifrån syftet presenteras. Vidare ges förslag till fortsatta studier.

2 TEORETISK REFERENS RAM

I kapitlet presenteras relevant litteratur och teori som ligger till grund för studien. Ämnen som presenteras är Företagsbubblor, Företagets redovisning till verklig värde, Revisorn och Kreditgivare.

2.1 Företagsbubblor

Nomi Prins är författare av "Other People's Money" och innan hon blev journalist hade hon ledande positioner i ett antal olika stora banker, till exempel Goldman Sachs. Hon lämnade banklivet på grund av företagskorruptionen och valde att bli journalist. I boken Other people's money har hon skildrat företagskorruptionen och bubblorna inom olika företag som hon har kommit i kontakt med under sin verksamhet. Detta underkapitel kommer att ta upp de åsikter och fakta som hon förmedlar i boken "Other People's Money".

Bubblor inom företag kan uppstå på en rad olika sätt, som exempelvis när företag övervärderar sina tillgångar och aktiverar kostnader. Det handlar om att få den ekonomiska rapporten att se bättre ut än vad den egentligen är, genom att bland annat höja värdet på tillgångar samtidigt som skulderna undervärderas eller göms.¹⁸

Under 90-talet utfördes många företagsköp. Man passade på att utnyttja goodwill värderingar genom att övervärdera dessa vid köpetillfället. Resultatet blev att många företags tillgångar var övervärderade.

AOL Time Warner redovisade en förlust på 99 miljarder dollar, den största förlusten i företagshistorien och en av många bubblor. Förlusten bestod av bland annat en goodwillnedskrivning på 44 miljarder dollar. Detta innebar att företaget delade sig och gick tillbaka till att vara Time Warner och AOL. Det visade sig dock att AOL var värd betydligt mindre än vad värderingen visade, på grund av goodwillnedskrivningen, när bubblan var som störst.

Worldcom aktiverade vissa kostnader så att det skulle se ut som de hade tillgångar, dessa kostnader skulle dock ha kostnadsförts. Samtidigt aktiverade de en stor goodwillpost i redovisningen för 45 miljarder dollar. Denna post blev två år senare uppskriven till 50 miljarder dollar i samband med köpet av företaget MCI. När värdet av MCI sjönk skrev inte Worldcom ner goodwillposten utan behöll det. När brotten i Worldcom började upptäckas så de att en möjlig nedskrivning av goodwill kommer ske, men de hann inte genomföra nedskrivningen utan gick i konkurs. Om de hade skrivit ner värdet av goodwillposten vid ett tidigare tillfälle hade bubblan blivit mindre.

¹⁸ Prins, 2006

De företag som var inblandade i företagsbubblorna under denna tid använde sig av olika bokföringstekniker. Dessa ledde till att företagen fick en redovisning med mindre skulder och kostnader än de verkligen hade. Trots att bankerna var medvetna om detta kunde företagen låna ännu mer pengar. Företag och banker höll varandra som gisslan, eftersom bankerna kontrollerade tillgången till billiga krediter och företagen skapade en efterfrågan för de pengarna genom att använda bankerna mot varandra och utnyttja deras konkurrens. Bankerna ville fortsätta med att låna ut kapital och företagen ville knyta till sig kapital, samtidigt ville de också att balansräkningarna skulle se kreditvärda ut så att utlåningen kunde fortsätta. Allteftersom balansräkningen förbättrades blev kreditvärdigheten och börsvärdet också bättre. Det innebär i sin tur att företaget fick bättre värdering och vidare en billigare kredit.¹⁹

2.1.1 Finansiella bubblor

När tillgångspriserna ökar upplever hushållen och företagen att de är rikare, vilket innebär att deras säkerheter som de ställer ut när de lånar till konsumtion och investeringar ökar i värde. Företag får lättare och billigare att låna från kreditgivarna på grund av kreditsäkerheten ökar. När tillgångspriserna svänger kan det få stora effekter på hushållen, företagen och stabiliteten i det finansiella systemet, eftersom aktörerna tror på att större förmögenhet existerar. Lånefinansierad konsumtion, investering, finansiell tillgång och fastighet kan leda till en stark kreditexpansion och kan ytterligare driva upp tillgångspriserna. När tillgångspriserna stiger mer än vad som är välgrundat, utifrån underliggande ekonomiska faktorer, blir ett prisfall ofrånkomligt. Detta kan bli kostsamt om kreditgivarna har accepterat tillgångarna som säkerhet för de lån de har utgett. Det innebär att tillgångspriserna har pressats upp över ekonomiska fundamenta och det beskrivs som att det uppstått en bubbla på tillgångsmarknaden.²⁰

Den grundläggande definitionen på en bubbla är: dagens höga pris på en tillgång grundar sig bara på att investerare tror att försäljningspriset kommer att vara högt imorgon, samtidigt som fundamentala faktorer inte talar för den rådande prisnivån. En annan definition på en bubbla är: det som är kvar då aktiens fundamentala värden har tagits bort från aktiens pris. Enligt dessa definitioner kan marknaden själv skapa en bubbla genom att aktörerna påverkar varandra och driver upp priset samt aktien kurs.²¹ Företag värderas alltså enligt de värden som ligger i framtiden, samtidigt som den framtida utvecklingen inte är given. Detta innebär att man gissar, dessa gissningar är alltså en del av priserna och påverkar därmed också de grundläggande värderingarna av aktierna.²²

När bubblan brister och priserna sjunker kan det leda till att företagen ökar sitt sparande och investeringar faller. Minskad efterfrågan minskar företagets vinster

¹⁹ Prins, 2006

²⁰ Hessius, 1999

²¹ Stiglitz, 1990

²² Soros, 2000

och konkurserna stiger som leder till förluster i bankerna, samtidigt som värdet urholkas på de säkerheter som har ställts ut, vilket också kan spå på kreditförlusterna. Ett försämrat bankresultat kan minska utbudet av lån och att lönsamma investeringar inte genomförs. Fallande tillgångspriser kan alltså utlösa i värsta fall en finansiell kris.²³

Det är svårt att vara säker på, för en extern kritiker, när en ökning i tillgångsvärderingen representerat en bubbla eller om den verkligen är motiverad av underliggande faktorer, eftersom varken bubbler eller fundamentala värden är direkt observerbara. Det finns inget hinder för olika psykologiska faktorer att blåsa upp priset på olika tillgångar utöver det som är motiverat, eftersom de förstärker både upp- och nedgångar.²⁴

När till exempel ny teknik kommer kan aktörerna bli för optimistiska och övervärdera ett företags vinstutsikter. Investerarare är beredda att köpa en tillgång till allt högre priser eftersom de hoppas på fortsatt prisuppgång. Detta innebär att bubblan hålls i liv och byggs på trots risken för att den kan spricka på grund av att den ger en överavkastning. En investerare kan lockas göra investeringar i möjliga bubbeltillgångar eftersom bubblan ökar snabbt, samtidigt som kostnaderna får bäras till stor del av andra som är i samma sits när bubblan spricker. En undersökning har visat att överdriven kreditökning kan bidra till att bubbler skapas, av den orsaken att lånefinansierade investerare är villiga att investera i tillgångar vilkas priser överstiger de som skulle råda om alla placerade kapital endast för sina egna pengar.²⁵

En aktuell fråga är hur redovisningsregler skall utarbetas för att skapa så bra förutsättningar som möjligt för långivare och placerare att bilda sig en uppfattning om företagets betalningsförmåga och vinstutsikter, men olagligheter kan dock aldrig förhindras.²⁶

²³ Hessius, 1999

²⁴ Hessius, 1999

²⁵ Dillén & Sellin, 2003

²⁶ Srejber, 2002

2.2 Företagets redovisning till verkligt värde

Som medlemsnation i Europeiska Unionen har Sverige förbundit sig att implementera de direktiv och anta de förordningar som EG utfärdar. Storbritanniens inträde i EG innebär att deras väsentliga redovisningsbegrepp "true and fair view" har upphöjts till en övergripande princip i EG:s redovisningsdirektiv.

Begreppet återfinns även i IFRS/IAS, vilken Europaparlamentet och Ministerrådet antog genom IAS-förordning som innebär att "alla noterade företag fr.o.m. år 2005 skall upprätta sina koncernredovisningar i enlighet med de standarder som utfärdats av IASB och som antagits av kommissionen".²⁷ Därmed har begreppet en viktig funktion i redovisningen, men vad innebär det egentligen? Det finns diskussioner kring detta²⁸.

EG försökte definiera begreppet i det fjärde direktivet, som bland annat behandlar hur olika tillgångar skall värderas. Det fjärde bolagsdirektivet togs fram för att få medlemsländernas redovisningslagstiftning att harmoniseras och att etablera minimikrav på den ekonomiska information som ges ut. Enligt direktivet skall årsbokslutet ge en mer rättvisande bild (true and fair view) av bolagets tillgångar och skulder vilket innebär:

1. Årsredovisningen skall bestå av balansräkning, resultaträkning och noter. Dessa handlingar bildar en helhet.
2. De skall upprättas på ett överskådligt sätt och enligt föreskrifterna i det fjärde direktivet.
3. Årsredovisningen skall ge en rättvisande bild (true and fair view) av bolagets tillgångar, skulder, ekonomiska ställning och resultat.
4. När tillämpningen av föreskrifterna i detta direktiv inte räcker till för att ge en rättvisande bild enligt punkt tre, skall ytterligare upplysningar lämnas.
5. Om undantagsvis tillämpningen av en föreskrift i detta direktiv är stridande med den skyldighet som föreligger enligt punkt tre, skall avsteg göras från den aktuella föreskriften så att en rättvisande bild enligt punkt tre uppnås. Varje sådant avsteg skall anmärkas i en not med upplysning om skälen för avsteget och om den inverkan som detta kan ha på bolagets tillgångar, skulder, ekonomiska ställning och resultat. Medlemsstaterna får bestämma när avsteg kan ske och får föreskriva de undantagsregler som behövs. Medlemsstaterna får tillåta eller kräva att annan information lämnas i årsredovisningen utöver vad som fordras enligt detta direktiv.²⁹

²⁷ Smith, 2006

²⁸ Buisman, 2007

²⁹ Riahi-Belkaoui, 2004

Det första stycket i punkt fem har lagstiftaren i Sverige valt att inte implementera i lagen, som innebär att lagen skall frångås om en rättvisande bild därigenom kan uppnås.

EG lyckades inte ge en klar definition av begreppet, detta ledde till att begreppet har översatts och tolkats olika i de aktuella länderna. Länderna har tagit till sig begreppet så att det passar med deras nationella redovisningskultur och tradition.³⁰

IASB:s standarder, som baseras bland annat på *true and fair view*, har på senare år gått mot en värdering till verkligt värde istället för historiskt anskaffningsvärde för vissa tillgångar.³¹ Detta beror bland annat på de förväntningar som har växt fram för årsredovisningarna av en del intressenter. Årsredovisningen skall vara aktuell och på det sättet representeras av begreppet *fair*. Det är dock inte alltid lätt att uppnå *fair*-begreppet, vilket finns i det verkliga värdet. Det verkliga värdet består ofta av subjektivitet på grund av den flexibilitet som finns i reglerna, vilket innebär att om värdering till verkligt värde sker så kan värdet vara olika beroende på vem som värderar. Detta tyder på att det måste finnas en etisk norm i värderingen av tillgångar, eftersom reglerna öppnar möjligheter att begå brott och genomföra resultatutjämning samt *management of earnings*.³²

2.2.1 IASB:s standarder

Värdering till verkligt värde används i IFRS/IAS idag till ett antal olika tillgångsslag och fler kommer det att vara i framtiden.³³ IASB har tagit fram ett *discussionpaper* där de kommer med förslag om att göra det möjligt för företag att använda sig av värdering till verkligt värde även vid det första värderingstillfället.³⁴

I IAS 16 Materiella anläggningstillgångar tillåts två olika värderingssätt efter det första redovisningstillfället, nämligen anskaffningsvärdemetoden eller omvärderingsmetoden. Det omvärderade beloppet består av tillgångens verkliga värde vid den tidpunkten efter avdrag för efterföljande ackumulerade avskrivningar och nedskrivningar. Omvärderingen skall göras så ofta så att det redovisade beloppet inte väsentligt skiljer sig från ett verkligt värde, metoden får endast användas om det verkliga värdet kan beräknas på tillförlitligt sätt. Det verkliga värdet kan bestämmas på olika sätt beroende på vilken tillgång som värderas. För byggnader och mark är det verkliga värdet ett marknadsvärde som bestäms av oberoende värderingsmän. Om inte marknadsvärdet kan fastställas kan det verkliga värdet utgöras av olika modeller, som avkastningsvärdering, för till exempel fabriker och maskiner. En positiv omvärdering redovisas mot en omvärderingsreserv i eget kapital, medan en

³⁰ Riahi-Belkaoui, 2004

³¹ Smith, 2006

³² Riahi-Belkaoui, 2004

³³ Buisman, 2007

³⁴ Thinggaard & Nilsson, 2007

negativ omvärdering redovisas mot resultatet när omvärderingsreserven är förbrukad.³⁵

Avseende immateriella tillgångar yttrar IAS 38 att en immateriell tillgångs verkliga värde återspeglar marknadsförväntningar om sannolikheten för att tillgångens framtida ekonomiska fördelar kommer att tillfalla företaget. Det verkliga värdet kan utgöras av en aktiv marknad, tänkt pris mellan oberoende parter och erkända beräkningsmodeller. Här förekommer också omvärderingsmetoden, där omvärdering sker vid en värdeökning eller vid en värdeminskning för tillgångar som har obegränsad nyttjandeperiod.³⁶

Ett annat exempel på flexibilitet i redovisningen finns i IAS 19 Ersättning till anställda, där företagets förpliktelser att betala ut pensioner i framtiden är en del av standarden. För att kunna redovisa pensionsförpliktelser måste vissa auktuariella (försäkringsmässiga) antaganden göras. Det innebär att antaganden sker beträffande till exempel livslängden och personalomsättningen (demografiska antaganden), pensionsbetalningarnas storlek och avkastning på förvaltningstillgångar samt diskonteringsränta (finansiella antaganden).³⁷

Ett annat område där värdering till verkligt värde förekommer är IAS 40 Förvaltningsfastigheter. Verkligt värde är fastighetens marknadsvärde, vilket innebär det pris som kan erhållas på balansdagen. Om detta värde inte finns sker en jämförelse med en annan fastighet. Ett tredje alternativ att fastställa ett verkligt värde sker genom att beräkna nuvärdet av uppskattade framtida betalningsströmmar. Alla dessa alternativ måste kunna fastställas på ett tillförlitligt sätt.³⁸

2.2.2 Kontrollbalansräkning

För företag som inte tillämpar IFRS/IAS förekommer inte värdering till verkligt värde lika ofta. I dessa företag tillämpas verkligt värde främst i kontrollbalansräkningen, som skall upprättas av styrelsen och granskas av revisorn vid följande två situationer:

1. "När det finns skäl att anta att bolagets eget kapital, beräknat enligt Aktiebolagslagen (ABL) 25 kap. 14 §, understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet, eller
2. När det vid verkställighet enligt 4 kap. Utsökningsbalken har visat sig att bolaget saknar utmätningsbara tillgångar."³⁹

Lagstiftningen tillåter i vissa fall att göra avsteg från försiktighetsprincipen och de principer som tillämpas i den ordinarie verksamheten. Detta för att man skall kunna utreda bolagets ställning och fastställa möjligheterna att fortsätta driva

³⁵ IFRS/IAS, 2006, IAS 16, pkt 5-42

³⁶ IFRS/IAS, 2006, IAS 38, pkt 75-87

³⁷ IFRS/IAS, 2006, IAS 19, pkt 72-104

³⁸ IAS/IFRS, 2006, IAS 40

³⁹ ABL, 2005, 25 kap 13 §

verksamheten. Tillgångar får tas upp till ett högre värde och skulder till ett lägre värde i kontrollbalansräkningen än i årsredovisningen om detta är förenligt med god redovisningssed. I en kontrollbalansräkning får alltså tillgångar värderas till nettoförsäljningsvärde om detta är mer förmånligt för företaget. Nettoförsäljningsvärdet är det pris som bolaget beräknar uppnå och bedömningen baseras på att företaget fortlever på basis av den information som är tillgänglig.⁴⁰

⁴⁰ FAR/SRS, 2007, RedR2 Kontrollbalansräkning

2.3 Revisorn

Hur har revisorerna kunnat tillåta alla företagsskandaler under de senaste åren? De skall vara oberoende, ha hög integritet, stå för moral och etik samt ha full insyn i företagets verksamhet. Borde de inte ha upptäckt redovisningsfiffel, orimliga bonusprogram för börsbolagschefer samt oetiskt och brottsligt agerande? Detta scenario har upprört många människor och samhällsorganisationer, där de framhäver revisorns passivitet. Revisorerna har försvarat sig med att det är omöjligt att granska allt och det är orimligt att begära att de skall vara "moralisk polis" för styrelser och företagsledningar. Det finns skillnader i vad uppfattningen om revisorns roll är mellan allmänheten och revisorerna, detta har lett till ett förväntningsgap. Värderingar är idag av stor betydelse, de påverkar hur revisorn uppfattas och bedöms i sin yrkesroll. Det har blivit svårare för en revisor att motivera sitt agerande genom att säga att regelverket har följts, när omvärlden anser att den underliggande verkligheten talar ett annat språk.⁴¹

I det moderna samhället är revision en betydelsefull och nödvändig funktion, eftersom revisionen kvalitetssäkrar information. Tillförlitlig informationen har blivit allt viktigare för en rad olika aktörer i och med kapitalmarknadens ökade betydelse.⁴²

2.3.1 Revisorns granskning

Revisorer skall finnas i alla aktiebolag och skall framförallt revidera årsredovisningen, bokföringen och förvaltningen i verksamheten, samt lämna en revisionsberättelse över granskningen.⁴³ Revisorn skall ta ställning till jävsbestämmelserna samt om det är något som kan rubba revisorns opartiskhet eller självständighet.⁴⁴ Revisorns relation till klienten omfattas även av tystnadsplikt. Revisorn får inte lämna upplysningar, till den som saknar rätt, om företagets angelägenheter som revisorn får kännedom om när han eller hon fullgör sitt uppdrag, om det kan vara till skada för företaget.⁴⁵ Detta är en förutsättning för att revisorn skall kunna få fram den känsliga informationen om företaget och bygga upp ett förtroende med klienten. Enligt den associationsrättsliga lagstiftningen får tystnadsplikten dock brytas bland annat vid den upplysningsskyldighet som en revisor har vid misstanke om brott.⁴⁶

Revisorn är även skyldig att lämna nödvändiga upplysningar till medrevisor, lekmannarevisor, särskild granskare, ny revisor, och vid konkurs till konkursförvaltaren. Vidare skall revisorn lämna alla upplysningar som bolagsstämman begär om det inte är till väsentlig skada för bolaget samt

⁴¹ Johansson m.fl., 2005

⁴² Ibid.

⁴³ Dahlqvist & Elofsson, 2005

⁴⁴ Revisorslagen, 2001, 21 §

⁴⁵ Revisionslagen, 1999, 35 §

⁴⁶ Dahlqvist & Elofsson, 2005

upplysningar om bolagets angelägenheter till undersökningsledaren under förundersökning i brottmål.⁴⁷

Revision består utav räkenskaps- och förvaltningsrevision och skall utföras enligt god revisions sed, vad detta är framgår av Revisorsnämndens (RN) uttalanden, FAR:s rekommendationer samt beslut i disciplinärärenden. Exempel på god revisions sed är att tillgångar och skulder skall existera och vara riktigt värderade på balansdagen samt att årsredovisningens information ger en rättvisande beskrivning av bolagets resultat och ställning.⁴⁸

Enligt FAR-rekommendationen Revisionsstandard (RS) skall en revision börja med en informationsinsamling och en planering av revisionen, där granskningsomfattningen bestäms med hänsyn till risken.⁴⁹

Därefter upprättas ett granskningsprogram. Granskningen som revisorn utför sker ofta genom stickprov, där en blandning av substans- och kontrollgranskning brukar förekomma och den skall vara så omfattande som god revisions sed uppmanar.⁵⁰ Substansgranskning innebär att innehållet i olika resultat- och balansposter, i löpande redovisning eller i bokslut revideras, medan kontrollgranskning riktar in sig på företagets internkontrollsystem.⁵¹ Arbetet skall inriktas på de områden där risken för väsentliga fel är störst. Fel i redovisningen är väsentliga om de är av sådan omfattning eller art, att om de varit kända för en omdömesgill bedömare, hade påverkat dennes ställningstagande.⁵²

Vid granskning av räkenskaperna skall revisorn bl. a. granska att värderingar och rubriceringar i årsredovisningen är riktiga och att den lämnade informationen stämmer överens med bokföringen och att de olika lagarna följs.⁵³

Vid förvaltningsrevisionen använder sig revisorn bland annat av styrelseprotokoll, avtal och budgetar. Revisorn skall redogöra för eventuella överträdelser mot den associationsrättsliga lagstiftningen och bedöma om företagsledningen har en tillfredställande kontroll över verksamheten och bolagets risksituation.⁵⁴

En revisor skall, förutom att se till företagets och ägarnas intresse, skydda företagets utomstående intresser genom att se till att bolagets räkenskaper och förvaltning har genomgått en kontroll. Revisionen ger en säkerhet för att bolagets externa redovisning avspeglar företagets förhållande på ett korrekt sätt och att VD:n och styrelsen har fullgjort sin tillsynsplikt.⁵⁵

⁴⁷ ABL, 2005, 9 kap 41-46 §§,

⁴⁸ Dahlqvist & Elofsson, 2005

⁴⁹ FAR 2005, RS300 Planering

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ FAR, *Revision, en praktisk beskrivning*, 2006

⁵² Dahlqvist & Elofsson, 2005

⁵³ FAR 2005, RS200 Mål och generella principer

⁵⁴ Dahlqvist & Elofsson, 2005

⁵⁵ Dahlqvist & Elofsson, 2005

Styrelseledamöterna och VD kan bli ersättningsskyldiga om de uppsåtligt eller oaktsamt skadat bolaget. För att bedöma en skada får revisorn utgå från hur företagets resultat, ställning, likviditet och finansiering påverkats genom de aktuella förvaltningsåtgärderna eller försummelserna. Revisorn skall även beakta om VD eller styrelse gynnats på ett olämpligt sätt, om de inte har fullgjort sina plikter eller överträtt sina befogenheter och lagbestämmelser.⁵⁶

Styrelseledamöter och VD skall skriva på årsredovisningen. Därmed bekräftas att den uppfyller de krav lagen ställer och att den ger en rättvisande bild av företagets ställning. Revisorns underskrift fritar inte ledamöterna från ansvar om de försummat sina plikter, utan skall betraktas som att revisorn granskat årsredovisningen och godkänt den. Revisorn kan dock bli ansvarig om denne inte reviderat ett bolag utifrån god revisions sed.⁵⁷

2.3.2 Revisorns dokumentation, rapporter och anmärkningar

Revisorn skall dokumentera sådan information som är väsentlig för att dennes arbete, opartiskhet och självständighet skall kunna bedömas.⁵⁸ Det skall bland annat anges vad som har granskats, hur och när granskningen har utförts, vilken omfattning granskningen har haft, vilka bedömningar som har gjorts samt vilka slutsatser som har dragits. Dokumentationen skall förvaras i minst tio år och skall inte vara åtkomlig för obehöriga.⁵⁹

Revisionsberättelse, som är den enda offentliga årliga rapporten från revisorn, skall innehålla ett uttalande om årsredovisningen har upprättats enligt Årsredovisningslagen (ÅRL). Revisorn skall i revisionsberättelsen även uttala sig bland annat om styrelsen och VD:n bör beviljas ansvarsfrihet gentemot bolaget och om bolagsstämman bör fastställa balansräkningen och resultaträkningen.⁶⁰ Vid en ren revisionsberättelse uttalar sig revisorn med hög men inte absolute säkerhet att det inte finns några väsentliga fel, detta innebär att en ren revisionsberättelse inte är någon garanti för att allt står rätt till. Det skall framgå tydligt om en revisionsberättelse är oren, till exempel genom att de formuleringar som inte följer standardutformningen är kursiverade.⁶¹

Andra sätt att rapportera är genom erinringar och påpekanden. Dessa är dock inte offentliga.⁶² En erinran, som lämnas skriftligen till ledningen, används för att påpeka allvarliga omständigheter i bolaget och kan avse förhållanden som gör att revisorn måste överväga anmärkning i revisionsberättelsen.⁶³ Påpekanden, som lämnas

⁵⁶ FAR 2005, RS209 Granskning av styrelsens och verkställande direktörens förvaltning

⁵⁷ Dotevall, 1999

⁵⁸ Revisorslagen, 2001, 24 §

⁵⁹ Dahlqvist & Elofsson, 2005

⁶⁰ ABL, 2005, 9 kap 28-32 §§

⁶¹ FAR, *Revision, en praktisk beskrivning*, 2005

⁶² Dahlqvist & Elofsson, 2005

⁶³ ABL, 2005, 9 kap 35 §,

skriftligen eller muntligen, berör mer rutinmässiga uttalanden om mindre allvarliga fel som bör åtgärdas.⁶⁴

Upplysningar eller anmärkningar i revisionsberättelsen skall enligt FAR:s RS endast avse väsentliga avvikelser i räkenskaperna, årsredovisningen eller förvaltningen. Väsentliga fel som upptäcks under revisionen skall påtalas för ledningen, men om felen korrigeras, behöver inte revisorn avge en oren revisionsberättelse. Det kan dock förekomma att en anmärkning tas in i revisionsberättelsen, även om företaget rättar till felet, detta kan vara fallet vid allvarliga överträdelser eller då felen kvarstår. Utfallet blir alltså en så kallad oren revisionsberättelse. Enligt RN är eftersläpningar i bokföringen, bristfälliga kassarutiner och försummelse att i rätt tid redovisa skatter exempel på sådana felaktigheter som skall anmärkas i revisionsberättelsen om de är allvarliga, oavsett om rättelse skett eller inte.⁶⁵ En revisionsberättelse som avviker från standardutformningen, en så kallad oren revisionsberättelse, kan vara allvarlig för företaget, men även för styrelse och VD. Det kan leda till stor uppmärksamhet, speciellt om företaget har många aktieägare och är marknadsnoterat.⁶⁶

2.3.3 Revisorns anmälningsskyldighet vid misstanke om brott

År 1999 kom en lag till stånd som innebär att revisorer har anmälningsskyldighet vid misstanke av vissa uppräknade brott. Exempel på dessa är bokföringsbrott, bedrägeri, svindleri, trolöshet mot huvudman och skattebrott. Skyldigheten att agera gäller dock bara vid fullbordade brott och i aktiebolag. Revisorn skall alltså vidta åtgärder om denne finner att det kan misstänkas att en styrelseledamot eller VD, inom ramen för bolagets verksamhet, har gjort sig skyldig till de aktuella brotten.⁶⁷

Revisorn skall inte söka efter brott, utan om den upptäcker något i sitt revisionsarbete och misstanken om brott byggs upp skall anmälning ske. Lagtexten definierar inte vad "kan misstänkas" innebär, utan det kan variera från fall till fall och måste bedömas specifikt i varje situation. Ekobrottsmyndigheten anser dock att begreppet har en relativt låg grad av misstanke och att revisorn skall anmäla vid en bevisgrad av 5-20 %. En undersökning har visat att 80 % av revisorerna vill känna sig till 75 % säkra innan de anmäler brottsmisstanke.⁶⁸

Om revisorn misstänker att VDN eller styrelsen har begått ett brott som finns uppräknat i 9 kap 42 § 2005 ABL skall denne underrätta styrelsen om misstanken. Styrelsen kan inom fyra veckor avhjälpa de skadliga effekterna av brottet, då behöver inte revisorn avgå eller lämna anmälan till ekobrottsmyndigheten. Om styrelsen inte vidtar åtgärder skall revisorn avgå, anmäla sin avgång till

⁶⁴ Dahlqvist & Elofsson, 2005

⁶⁵ Dahlqvist & Elofsson, 2005

⁶⁶ FAR, *Revision, en praktisk beskrivning*, 2006

⁶⁷ ABL, 2005, 9 kap 42 § och Dahlqvist & Elofsson, 2005

⁶⁸ BRÅ-rapport 2004:4

Bolagsverket och samtidigt avge en anmälan tillsammans med en redogörelse för sin brottsmisstanke till åklagaren.⁶⁹

Revisorn behöver inte avgå eller lämna underrättelse till åklagare om något av de tre följande kriterierna uppfylls:

1. de skadliga verkningarna av brottet har avhjälpats
2. det misstänkta brottet har redan anmälts, till exempel av styrelsen, till polis eller åklagare
3. det misstänkta brottet framstår som obetydligt

Revisorns avgång och anmälan till åklagaren behöver inte föregås av underrättelse till styrelsen i två fall. Det första fallet är om det kan antas att styrelsen inte skulle vidta några skadeförebyggande åtgärder om underrättelsen inträffade. Det andra fallet är om underrättelsen av annat skäl framstår som meningslös eller stridande mot syftet med underrättelsen.⁷⁰

2.3.4 Revisorns straffrättsliga ansvar

Revisorn har ett långtgående ansvar, vilket innebär att denne kan, vid händelser av bedrägeri eller grova fel, dömas av domstol eller varnas av revisorsnämnden. Om revisorn lämnar råd till sin klient och rådet innebär att klienten begår brott, så riskerar revisorn att dömas till medhjälp för det aktuella brottet. Medan om revisorn utför en felaktig handling åt klienten, till exempel bokför eller deklarerar fel, så riskerar denne att dömas för det aktuella brottet, i vårt exempel innebär det att revisorn blir dömd för bokföringsbrott eller skattebrott.⁷¹

Revisorn kan komma att ansvara för osant intygande, till exempel genom att i revisionsberättelse inkorrekt säga att revisionen har utförts enligt god revisionsred eller om denne upprättar ett intyg med oriktigt innehåll. Om revisorn istället på grund av bristfällig granskning eller andra skäl i strid mot god revisionsred åsidosätter att anmärka på förhållanden av betydelse kan denne dömas till medhjälp om brott föreligger. Revisorn ansvarar alltså straffrättsligt för de råd, den handling denne utför och för sina uttalanden i sin revisionsberättelse.⁷²

Rådgivnings-, biträdes- och näringsförbud är andra påföljder som kan drabba en revisor. Rådgivningsförbudet innebär ett förbud att utöva rådgivningsverksamhet under högst fem år. Biträdesförbudet innebär ett förbud att lämna juridiskt eller ekonomiskt biträde under högst tio år. Näringsförbudet drabbar främst företagsledare, när de har gjort sig skyldiga till brott i näringsverksamhet.

⁶⁹ ABL, 2005, 9 kap 43-44 §§ och FAR, *Revision, en praktisk beskrivning*, 2006

⁷⁰ ABL, 2005, 9 kap 42-44 §§

⁷¹ Dahlqvist & Elofsson, 2005

⁷² Ibid.

Näringsförbudet innebär att man inte får vara formell eller faktisk företrädare för ett företag.⁷³

⁷³ Dahlqvist & Elofsson, 2005

2.4 Kreditgivaren

De flesta kreditgivare är idagsläget bankaktiebolag. Det finns dock en rad andra kreditgivare som ett företag kan vända sig till förutom banker: hypoteksinstitut, försäkringsbolag, finansieringsbolag och myndigheter. Bankerna delas in i tre olika sorter: affärsbanker som även benämns bankaktiebolag, sparbanker och medlemsbanker.⁷⁴

Bankaktieföretag är vinstdrivande företag med krav på avkastning till aktieägarna.⁷⁵ Deras intäkter består av avgifter till kunder och marginaler som uppstår mellan bankens inlåningsränta och utlåningsränta. På marknaden finns det många aktörer som konkurrerar om kunderna. För att ett bankinstitut skall kunna vinstmaximera skall man beakta alla slags kunder, även de kredittagare som utgör en osäkrarekundkategori. Om man endast beviljar lån till säkra kunder med låg ränta uppnår bankerna inte sina höga marginaler, vilket i sin tur leder till sämre lönsamhet.⁷⁶ Kreditgivaren måste därför avgöra om man skall bevilja krediter till kredittagare med höga risker så att man kan ta ut högre räntesatser från dem.⁷⁷ Detta ger bankerna ökade vinster då en högre risk innebär en högre avkastning.⁷⁸

Banker och kreditinstitut är förpliktigade att följa Lag om bank- och finansieringsrörelsen (2004:297). Finansinspektionen och Riksbanken ser till att dessa lagar efterlevs, denna tillsyn är enligt Urban Funered god och har kommit att fokusera på bankernas interna kontrollsystem.⁷⁹ Lagen innehåller regler om hur en bank skall bedriva sin rörelse. Flera av paragraferna har blivit omgjorda och dessa har börjat gälla från februari 2007. Enligt 6 kap. 2 § skall ett kreditinstitut se till att deras sammantagna risker inte äventyrar institutets förmåga att fullgöra sina förpliktelser. Detta betyder kort att bankerna måste ha god kontroll över sina risker. De uppdaterade reglerna innebär att kreditinstitutet måste ha ett utarbetat internkontrollsystem för att kunna säkerställa att deras kapital täcker den exponerade risken. Ett kreditinstitut får endast bevilja krediter till kredittagare i de fall man bedömer att "förpliktelserna på goda grunder kan förväntas bli fullgjorda".⁸⁰ Detta kan man jämföra med den förra Bankrörelselagen (1987:617) som säger att det skall finnas "trygga säkerheter i fast- eller lös egendom". Underlaget som skall användas vid kreditprövning skall av kreditgivaren bedömas vara "tillräckligt... för att bedöma risken med att bevilja krediten".⁸¹

⁷⁴ Broomé m. fl., 1998

⁷⁵ Funered, 1994

⁷⁶ Broomé m.fl., 1998

⁷⁷ Broomé m.fl., 1998 och Funered, 1994

⁷⁸ Svedin, 1992

⁷⁹ Funered, 1994

⁸⁰ Lag om bank och finansieringsrörelsen (2004:297)

⁸¹ Ibid.

På 1980-talet var det många banker som beviljade krediter genom att följa dåtidens Bankrörelselag och nöjde sig med att säkerställa att det fanns säkerheter i fast eller lös egendom. Dåtidens värderingar av bland annat fastigheter visade sig vara alltför vidlyftiga och kreditinstituten förlorade mycket pengar då många kredittagare inte kunde fullgöra sina förpliktelser och säkerheterna sjönk i värde.⁸²

2.4.1 Kredittagaren

Kredittagarna är företag som har ett konstaterat kapitalbehov som har gett anledning till ett kreditbehov.⁸³ Kapitalbehovet kan uppstå av olika skäl vilka kan skilja sig i tidsperspektiv. Exempelvis kan ett företag lösa de kortare kreditbehoven med lägre summor med hjälp av en checkkredit, men en större investering måste lösas med ett längre kreditangagemang. Vid analys av kapitalbehov så skall företaget ta ställning till olika finansieringslösningar.⁸⁴ Företaget kan välja att bland annat söka riskkapital, pengar hos befintliga aktieägare, vilket leder till en ökning av det egna kapitalet, eller söka främmande kapital hos kreditinstitut.⁸⁵

Kreditgivningen påverkas av en rad faktorer: hur länge företaget har funnits, om det har lyckats ekonomiskt, ledningens kompetens, marknadsutveckling, säkerheter och företagens kunskap om kreditmarknaden. Vidare är det viktigt att företagens representant har "förmåga att skapa förtroende hos kreditgivare om företagens framtid."⁸⁶

Mindre aktiebolag har oftast inte den ekonomiska kompetensen som större företag har, dessa får vanligtvis hjälp av sin bankman med beräkningar av eventuella kapital- och kreditbehov. På grund av detta har kreditgivaren en större kontroll över risken med kreditgivningen.⁸⁷

2.4.2 Kreditbedömningen

Både kreditgivare och kredittagare är intresserade av att generera vinster åt sig själva. Kredittagaren vill få ett lån, för att han tror att kapitalet kommer att generera vinster inom företaget. Denne vill även få lånet till lägsta kostnad. På andra sidan har vi kreditgivaren som skall bedöma ifall kredittagaren skall beviljas krediten. Vid bedömningen skall man se till att kreditgivaren kan skapa vinst på sin utlåning samtidigt som man skall vara säker på att förpliktelsen blir fullgjord av kredittagaren. Detta är en del av kreditförhandlingen. Förhandlingen kommer att ha olika utgång baserat på kreditgivarens och kredittagarens argument och förhandlingsförmåga.⁸⁸ För att bankerna skall kunna leva upp till de krav som finns i kreditinstitutens omvärld: lagar, de egna aktieägarnas avkastningskrav och den

⁸² Broomé m.fl., 1998

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Hansson, 1995

⁸⁶ Broomé m.fl., 1998

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ibid.

rådande konkurrenssituationen, måste man ha klara rutiner för att inte ta alltför riskfyllda kreditförbindelser. Detta har lett till att bankerna vill ha mycket information om ett företag innan kreditförbindelsen. Bankerna ställer även krav på att regelbundet få ta del i företagets verksamhet så att återbetalningsförmågan kan kontrolleras löpande.⁸⁹ Kreditgivare och revisor får ha diskussioner om kredittagarens verksamhet ifall denne går med på detta. Revisorns tystnadsplikt mot kreditgivaren avtalas bort vid kredittagarens kontraktsskrivande med kreditgivaren. Kredittagaren kan därmed reducera risken med åtagandet.⁹⁰ Vid kreditbedömningen tar kreditgivaren del av finansiell och icke finansiell information från företaget för att på bästa sätt kontrollera risken med den begärda krediten eller för att bestämma det optimala kreditbeloppet. Funered menar på att detta inte är helt lätt att utföra på grund av att man har med pengar att göra och att stöldbegärliga produkter lockar till sig brottsligt sinnade personer.⁹¹

2.4.3 Informationsunderlag

Kreditgivarna vill ha in tillräcklig information om företaget för att kunna bedöma huruvida en kredit skall godkännas. Bedömningarna baserar sig på en helhetsbedömning av information som bankerna kan inhämta på olika sätt. Den huvudsakliga informationen kommer den kreditsökande själv med till kreditförhandlingen.⁹² Man kan dela in informationen i kvantitativ och kvalitativ information. Den kvalitativa informationen baserar sig på ledningens förmåga att prestera, företagets värderingar, relation till banken och omvärlden. De analyser och verktyg som banker kan använda sig av är bland annat företags-, bransch- och omvärldsanalys.⁹³ Bankerna måste bedöma verksamhetens utveckling för att kunna göra en korrekt bedömning av dess framtida förmåga att betala tillbaka lånet. Den kvantitativa informationen baserar sig på företagets finansiella rapporter. Banken analyserar företagets finansiella ställning för att kunna bedöma dess vilja att betala tillbaka lånet. Dessa kan man analysera genom nyckeltalsanalyser och utföra branschjämförelser. Bedömningen bör dock vara framtidsorienterad och istället för att fokusera enbart på soliditetsmått innehålla kassaflödesanalyser.⁹⁴ Banker vill även använda sig av företagsintern information i form av budgetar, prognosunderlag och kalkyler.⁹⁵

⁸⁹ Sigblad och Stenberg, 2003

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Funered, 1994

⁹² Broomé m.fl., 1998

⁹³ Svensson, 2004

⁹⁴ Svedin, 1992

⁹⁵ Svensson och Ulvenblad, 1994

2.4.4 Redovisningsinformation

Redovisningsinformationens betydelse, har enligt Birgitta Svenssons doktorsavhandling från 2003, en väldigt stor betydelse vid kreditbedömning. Hennes studie gick ut på att undersöka hur kreditgivare använder sig av redovisningsinformation vid kreditbedömning av små och medelstora företag. Undersökning visade att det är väldigt sällsynt att krediter beviljas utan att ha tagit del av företagets redovisningsinformation.⁹⁶ Innan kreditgivare bedömer en kredittagare samlar man in redovisningsinformation i form av årsredovisningar, periodrapporter, budgetar, prognoser och kreditupplysningar. Hur stor del av alla de rapporterna som samlas in beror på företagets utformning.⁹⁷ Nystartade företag har svårt att ta fram historiska rapporter då de ofta inte har producerat något. Kreditbedömning görs istället baserad på kvalitativa informationsgrunder samt med framtidsorienterade prognoser.⁹⁸ Svensson menar på att nya kunder oftast får en noggrannare granskning medan kreditgivarna hade en mer slapphänt granskning av redan befintliga kunder. Vidare visade det sig i studien att risken för att kredittagaren inte skulle fullfölja avtalet reducerades då redovisningsinformationen togs in i kreditgivarens riskanalys. Information som man kan tänka sig reducerar risken för försämrade betalningsförmåga är kontroll av kundens historiska reskontreredovisning.⁹⁹

Det finns en risk med att nyckeltal, prognoser och kassaflödesanalyser som företaget tillhandahåller kreditgivarna är alltför positivt beräknade. Risken anser sig kreditgivarna ha begränsat genom att omarbeta redovisningsinformationen för att passa deras egna analysmodeller. Kreditgivarnas nyckeltalsanalyser och kassaflödesanalyser blir därmed mer tillförlitliga.

I och med att man använder sig av årsredovisningar i kreditbedömningen måste kreditgivarna ha goda kunskaper i de aktuella redovisningsprinciperna.¹⁰⁰ En svårighet som kreditgivarna upplevde i Svenssons undersökning var användningen av resultatutjämnande metoder i årsredovisningar för att påverka det verkliga resultatet. Årsredovisningar anses inte vara tillräckligt aktuella i kreditbedömnings-synpunkt men däremot på sikt i jämförande syfte. För att kreditgivarna skall kunna lita på att årsredovisningen är tillförlitlig och att revisionsberättelsen är ren är det viktigt vem eller vilket revisionsbolag som har reviderat den. Enligt undersökningen rangordnar kreditgivare årsredovisningens delar på följande vis: resultaträkning, balansräkning, noter/bokslutskommentarer, kassaflödesanalys, delårsrapport, revisionsberättelse och förvaltningsberättelse. Det är dock svårt att säga att någon

⁹⁶ Svensson, 2004

⁹⁷ Svensson, 2004

⁹⁸ Broomé m.fl.,1998

⁹⁹ Svensson, 2004

¹⁰⁰ Svedin, 1992

del väger tyngst då kreditvärdighetsbedömningen handlar om en helhetsbedömning.¹⁰¹

2.4.5 Principal-Agent-teorin

Principal- och agentproblematiken uppkommer vid de tillfällen då ofullständig eller asymmetrisk information och ojämbördig risksituation existerar mellan en principal och en agent.¹⁰² Principal-Agent-teorin försöker förklara och lösa de problem som uppkommer till en följd av detta.¹⁰³

Asymmetrisk information uppstår när en part, agenten, vid ett ingånget avtal har mer eller relevantare information än den andra parten, principalen. Denna informationsfördel leder till att agenten har möjlighet att dra fördel av situationen. I principal-agent förhållandet kan man reducera riskerna med asymmetrisk information genom kontroller och övervakning. Men det är svårt eller dyrt för en principal att få total jämbördig information som agenten. På grund av detta kan principalen inte veta hur agenten har använt och tolkat information som denne har till hands.¹⁰⁴

Den ojämnbördiga risksituationen uppstår eftersom agent och principal har olika preferenser vad gäller risk. Utifrån deras riskpreferenser kommer de att agera på olika sätt i beslutssituationer. Om en part inte har en risk att råka ut för några eller små nackdelar ökar riskerna för att denne drar fördel av situationen på ett oaktsamt sätt.¹⁰⁵

¹⁰¹ Svensson, 2004

¹⁰² Rapp & Thorstensson, 1994

¹⁰³ Eisenhardt, 1989

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Ibid.

3 METOD

I kapitlet redovisar vi vårt val av undersökningsmetod och hur datainsamling i form av litteratur samt intervjuer har genomförts. Kapitlet avslutas med en diskussion av studiens validitet och reliabilitet.

3.1 Metoddiskussion

Samhällsvetenskapen är ingen exakt vetenskap och därför innehåller den i stor utsträckning subjektivitet. I disciplinen ingår bland annat företagsekonomi, där en underkategori är redovisning. Denna uppsats ligger inom redovisningens område och kommer därmed att präglas av en hel del subjektivitet och tolkningar.

Denna studie kommer att bestå av djupintervjuer med sakkunniga inom problemområdet. Utifrån det empiriska material som insamlas, skall en analys av respondenternas svar göras med utgångspunkt i den teoretiska referensramen. Respondenterna kommer att få gå igenom intervjusammanställningarna för att säkerställa att återgivningen är korrekt och att inget har lagts till eller tagits bort, eftersom studiens mål är att genomföras objektivt och oberoende. Dock kommer tolkningen som görs av författarna i analysen att vara subjektiv.

3.2 Datainsamling

Data delas in i kvantitativa och kvalitativa data, i denna studie kommer enbart kvalitativa data att samlas in. Denna delas in i primär- och sekundärdata, där primärdata ger en djupare förståelse av problemet än sekundärdata och karakteriseras av större närhet till källan. Primärdata är data som forskaren själv inhämtar under undersökningsarbetet och i denna studie utgörs den av de intervjuer som genomförs. Primärdata utgör dock inte "sanningen", av den orsaken att intervjurespondenterna i studien tolkar intervjufrågorna och deras svar är föremål för tolkning.¹⁰⁶

Sekundärdata utgörs i studien av böcker, artiklar, lagstiftning och Internetsidor. Dessa data är ofta behandlad av flera människor innan uppsatsskrivarna, på grund av detta kan det uppstå skillnader från de ursprungliga data som måste beaktas.¹⁰⁷

För att få olika aspekter på problemområdet kommer insamlingen av empiriska data att utgöras av fem intervjuer. Respondenterna i undersökningen är anonyma, men de har alla en stor erfarenhet och kunskap inom sitt område. Studiens angreppssätt är att utföra teoristudier samt att intervjua de tre roller som anses beröras av begreppet företagsbubbla.

¹⁰⁶ Andersen, 1998

¹⁰⁷ Ibid.

Två respondenter kommer att representera revisorns syn, ytterligare två skall representera kreditgivarens syn och en respondent kommer att representera företagets syn på problemområdet.

Intervjuerna kommer att vara delvis strukturerade. Denna intervjuform kan användas när de som intervjuar har en viss teoretisk och empirisk kunskap inom det studerade området, men är samtidigt öppna för nya perspektiv som respondenten kan bidra med.¹⁰⁸

Genom intervjuerna kommer kvalitativa primärdata att samlas in. Intervjuerna för denna studie kommer att vara flexibla, vilket innebär att intervjufrågorna är fasta, men ytterligare frågor kan komma att förekomma under intervjun. Flexibiliteten i intervjuerna har valts för att kunna utveckla diskussionen som förs samt för att skapa en djupare förståelse kring respondenternas svar på frågorna.

3.3 Validitet

Validitet avser att man mäter det som är relevant i sammanhanget. Validitet handlar om att rätt sak används vid rätt tillfälle. Vidare innebär validitet att det skall finnas korrespondens mellan påståenden som görs i texten och i studieobjektet, det vill säga den empiriska verkligheten.¹⁰⁹

För att öka undersökningens validitet kommer fem olika representanter som är anonyma att intervjuas. De är anonyma för att ämnet är känsligt och för att respondenterna skall kunna uttrycka sig på det sätt de vill och inte tänka på att de inte "borde" säga något. Detta innebär att de kan uttala sig om sådant som de kanske inte hade gjort om de inte var anonyma. Samma problemfrågor kommer att behandlas med de olika aktörerna för att belysa dessa från olika perspektiv, eftersom aktörerna har olika relationer till frågeställningarna. Deras åsikter är subjektiva i och med att de är påverkade av sin yrkesroll. Studiens trovärdighet kommer att minska på grund av de fåtal intervjuer som skall genomföras. Däremot ökar trovärdigheten eftersom respondenterna kontrollerar och rättar till eventuella "felaktigheter" efter intervjuernas sammanställande.

3.4 Reliabilitet

Reliabilitet handlar om hur mätning sker på ett tillförlitligt sätt, vilket avser hur säkert och exakt vi mäter det som vi faktiskt mäter, oavsett vad vi avser att mäta.¹¹⁰

Vid intervjuerna används någon form av bandspelare, detta för att öka reliabiliteten genom att intervjun finns på ljudupptagning för senare kontroll. Det anses att svaren kommer att vara tillräckligt djupa, fastän bandspelare används, eftersom respondenterna är anonyma.

¹⁰⁸ Andersen, 1998

¹⁰⁹ Gunnarson, 2002

¹¹⁰ Andersen, 1998

Vi anser att pålitligheten ökas i och med kontrollbarheten som uppstår genom bandspelaren, samtidigt som validiteten inte sänks eftersom respondenterna är anonyma och kan därför ge mer djupgående svar.

4 EMPIRISK UNDERSÖKNING

I kapitlet presenteras det empiriska material som har samlats in i form av fem intervjuer. Dessa har gjorts med sakkunniga inom studiens problemområde.

4.1 Företaget

Respondenten har flera års erfarenhet av redovisningsuppgifter hos stora företag i Sverige. Nuvarande position är som ekonomichef och controller på ett dotterbolag i en stor privatägd koncern i Västra Sverige. Han har en bakgrund som civilekonom från Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet.

4.1.1 Definition av begreppet bubbla

Ur ett redovisningsperspektiv är begreppet bubbla när ett företag inte visar en rättvisande bild utav resultat och ekonomisk ställning. Detta innebär att resultaträkningen och balansräkningen inte innehåller någon kontakt med verkligheten.

En bubbla kan spricka på ett flertal olika nivåer:

- Under revisionen kan den spricka, om revisorerna är kompetenta nog att upptäcka dem.
- Vid förhandlingar med långivare, då dessa kräver alltmer specifikationer av tillgångarnas värden.
- Via interna anmärkningar från ekonomifunktionen.
- Vid analytikernas och massmedias granskningar och ifrågasättande av noterade företags redovisningar.
- Troligtvis är det dessvärre så att bubblorna spricker oftast alltför sent. De uppdagas först när företagen får problem med sina kassaflöden, banken börjar kräva större amorteringar och företaget måste skjuta upp sina betalningar.

Man kan inte peka ut någon enskild part som ansvarig för att upptäcka bubblor.

4.1.2 Företagets roll

Det är anmärkningsvärt att de redovisningsregler som kommer från EU säger att företagen skall utföra bedömningar av vad saker och ting är värda. I dessa fall kan det vara frestande för ett företag, som går dåligt, att påverka sin resultaträkning och balansräkning på ett sätt så att det skapas bubblor i dem. I och med att redovisningsreglerna vänder sig till att man skall utföra bedömningar, som man har olika uppfattningar om, då kan retoriken komma in och övertyga andra och blåsa upp värden som inte finns. Det är anmärkningsvärt och det blir mer inslag av subjektiva bedömningar.

Detta kommer att utnyttjas av folk som vill höja förväntningarna på företagen, speciellt nu när ekonomin växer mycket men det kommer nog en reaktion snart. På grund av redovisningsskandalerna i USA har man tagit fram hårdare regler för redovisning. Straffvärdena har dock inte utvecklats i samma utsträckning i Sverige som i USA. Detta kommer inte att avskräcka folk här att begå dessa brott.

Exempelvis kan ett företag som har en god retoriker påverka sin ställning genom att formulera sitt "impairmenttest" på ett sådant sätt att nedskrivning av goodwill inte behöver göras. Det verkar inte som att man får det säkrare när man tillämpar de nya reglerna jämfört med de gamla eftersom värderingar sker med subjektiva bedömningar och att det finns flexibilitet med detta. På grund av det finns det ett utrymme för missbruk vilket kommer att öka risken för bubblor och det kommer vi att se framöver.

När ett företag lägger in för höga förväntningar i sin värdering, i redovisningen, kan det gå illa när dessa inte faller in. När förväntningarna spricker blir konsekvenserna mycket starka och risken för konkurs är överhängande om företaget inte klarar av kraftiga nedskrivningar av sina tillgångar. Om man istället hade använt sig av en värdering som var mer balanserad och neutral hade förväntningarna inte varit höga och risken för konkurs mindre.

Bubblor kan skapas av flera grupperingar. Ägarna, ledningen i stora företag, en person som vill dölja problem, tvivelaktiga problemlösande konsulter och oseriösa människor.

Det finns ett incitament för ägarna i vissa företag att skapa bubblor och det är rikedom. Exempelvis vid en situation då ägaren vill sälja företaget och på grund av detta förbättra företagens redovisning. Ett annat exempel är då företaget är ett noterat företag med en dominerande ägare. Där kan det finnas ett visst intresse att blåsa upp börsvärdet på företaget genom en fördelaktig redovisning.

Stora företaget som har belöningsystem i form av bonusprogram till ledningen ligger i riskzonen för att skapa bubblor. Har man ett belöningsystem som är kopplat till börsvärdet är det inte så konstigt att man får ett sådant beteende.

Ägare eller ledning i företag som läcker av kapital har ett incitament att få in kapital så att företaget kan leva vidare. Dessa företag anser sig själva behöva visa att man har en bättre ekonomi än vad man verkligen har.

De anställda vid ekonomifunktionen inte har någon anledning att blåsa upp tillgångar. De är snarare en motkraft till ägarna och ledning i form av sitt tjänsteutövande. Men det krävs dock mycket av en anställd för att klara av press från arbetsgivaren, i och med att man ligger i en beroendeställning. Det kan dock finnas någon som vill skjuta ett problem framåt i tiden och försöka sig på att balansera problemen mot andra saker i redovisningen.

Tvivelaktiga konsulter som säljer sina tjänster till mindre och medelstora ägarledda företag i ekonomiska problem är bubbelskapande. Dessa kommer med kluriga idéer

som exempelvis kan ge företaget mer lån så att ägarna kan driva företaget vidare ett tag till.

Konsulter även inblandade i företagsförsäljningar där de ger råd om hur man kan förbättra redovisningen. Detta kräver att man som företagsspekulant måste lära sig att se igenom de tveksamma siffrorna som företaget presenterar.

Den sista gruppen är lycksökare och risktagare, dessa är alltid beredda att tänja på regler. Öppnar man upp möjligheter för att skapa bubblor så skall vi inte vara förvånade att det händer i framtiden.

Upptäckandet av bubblor kan man inte lägga på företaget internt, för det kan vara de som driver på att skapa bubblor. Samtidigt tycker man att denna fråga skall aktiveras mer i styrelsearbetet och att man rapporterar till bolagsstämman vad som har hänt. Man skall ha ett system för intern styrning och kontroll där det skall ingå en värdering/bedömning av risker i bolaget och detta skall dokumenteras. Styrelsen skall eller kommer att behöva rapportera enligt detta system och samtidigt visa på risken.

4.1.3 Revisorns roll

Det är tveksamt om det är revisorn som skall ha det som huvuduppgift. Däremot kan man kanske kräva mer av dem än andra för de går igenom materialet på ett bestämt sätt. Bubblor bör upptäckas i samband med revisionen. Möjligheten är störst för revisorerna när de utför sitt arbete med värderingen och det arbetet som de egentligen skall göra.

Exempelvis skall ett företag argumentera för ett visst goodwillvärde. Är inte argumenten tillräckligt bra eller trovärdiga säger revisorerna till. Har man att göra med en person som är duktig på att övertyga andra så kan de dock driva på tills bubblan spricker. De som granskar borde utnyttja sin kunskap och ha eventuella verktyg på att de kan se igenom dessa problem. På grund av att det handlar om subjektiva bedömningar har revisorn svårt att bedöma vad som är bubblor.

Just nu granskas publika företag mycket av investerare. Dessa företag publicerar väldigt mycket information. Investerarna går igenom det materialet noggrant och hittar de några diskutabla poster tas detta upp fort. Detta kommer i sin tur att uppmärksammas i press. I fortsättningen kommer de nog att aktivera sig ännu mer och det kan även påverka revisorns arbete.

Det finns ett antal anledningar till varför revisorer låter bubblor passera:

- Retoriken hjälper företag att lyckas övertyga andra om att deras val är riktiga.
- Man får ha klart för sig att revisorer säljer en tjänst.
- Risken finns att revisorn kan ha en för nära relation till företagsledningen och glömmer att han är där för ägarnas räkning. Detta är inte så konstigt då man som revisor kan ha jobbat tillsammans med ledningen i för många år och på detta sätt fått en kollegial relation till varandra. När det i sådana här

sammanhang börjar hända saker så kan det tänkas att revisorn åker med rätt länge om ledningen är bra på att övertyga. Det skall mycket till att revisorn ser igenom det och i ett senare skede missförtroendeförklarar det hela. Det är på grund av detta viktigt att revisorn håller sig på sin kant och inte ljar sig med klienter.

- Det är även en kompetensfråga. Har man bara två besök hos sin klient under året och på denna korta tid förväntas utföra sitt arbete, finns det inte en ärlig chans att komma på felaktigheter. Om företaget redovisar ett resultat på ett förtroendegivande sätt och att det finns underlag till det så skall det till något annat för att oegentligheter skall upptäckas.

Det går inte att komma till en nollvision för det är brottslighet vi pratar om. Det finns starka drivkrafter till att utföra dem och det finns kreativitet hos de kriminella, därför måste man vara kreativ som revisor för att spåra bubblor och oegentligheter. Man måste ta sig in i en bubblares huvud helt enkelt. Precis som att bekämpa brott överhuvudtaget.

4.1.4 Kreditgivarens roll

Kreditgivarna skall vara tuffa i granskningen vid kreditförfrågningar. De skall ingå i den gruppen professionella som avslöjar felaktigheter och granskar hårt. Just nu finns det ett mönster som känns igen från fastighetskraschen. Ekonomin går väldigt snabbt och det gäller att vara med på "tåget" för att tjäna mycket pengar. Folk är medvetna om detta och även om riskerna. Sedan går det kanske in i väggen om ett tag och alla frågar sig om hur kunde bankerna gå med på detta? Lite så kan det ske med tanke på alla värdestegringar som finns nu. Bankerna och kreditgivarna vill vara med och tjäna dessa pengar, de vill inte vara utan vinst. Då gör man avkall på den hårda granskningen vid kreditgivningen eftersom man vill tjäna pengar på räntor. De skall dock vara en av dem som granskar företagen.

4.2 Revisor A

Respondenten har arbetat ungefär 30 år i revisionsbranschen och är delägare i en revisionsbyrå. Arbetet består av revision i medelstora och stora bolag.

4.2.1 Definition av begreppet bubbla

En bubbla är ett samhällsekonomiskt begrepp för något som är betydligt övervärderat. När värdet är betydligt större för en tillgång än normal intjäningsförmåga brukar man säga att den är övervärderad, felmarginalen får inte bli väsentlig, men det finns dock ingen exakt gräns. Det handlar om en överhettad marknad på en tillgång. För att en bubbla skall skapas måste branschen alltså vara het och bestå av mycket likviditet. Det skall vara stora värden jämfört med intjäningsförmågan. I företag motsvaras övervärderade tillgångar av en övertro på marknadsmodellen, vilket innebär en övertro på sina tillgångar.

Den största bubblan var fastighetsbubblan där anskaffningsvärden var för höga och därmed var de bokförda värdena också för höga gentemot intjäningsförmågan. Under IT-bubblan existerade en liten intjäningsförmåga medan börsen hade höga värden. Idag har börsen också höga värden, men till skillnad mot IT-bubblan så motsvaras de av en hög intjäningsförmåga.

För att upptäcka övervärderade tillgångar inom företagen måste kassagenererande enheter definieras, man måste även titta på det bokförda värdet och om det motsvarar avkastningsvärdet eller marknadsvärdet. Om det finns risk att det inte gör det så är bolaget skyldigt att undersöka och eventuellt omvärdera värdet, med ett så kallat impairment-test.

Det är svårt att säga när en bubbla spricker, kanske när folk inser att värdena är för höga. Psykologi och likviditet påverkar dock mycket.

4.2.2 Företagets roll

I normala företag förekommer det sällan bubblor och om det gör det så är det för att företaget försöker rädda balansräkningen och eget kapital. Man måste dock tillåta professionella värderingar. Dessa kan vara olika för samma tillgång, men ändå inom intervallet. Intervallet består av ett lägsta och ett högsta värde med "accepterade" värderingar.

När övervärderade tillgångar upptäcks i ett företag påverkas balansräkningen, där till exempel tillgångar sjunker i värde. Företag som tillämpar IFRS/IAS och genomför en omvärdering, skall skriva ner tillgången. För immateriella tillgångar är det svårt att säga när de är övervärderade, eftersom de påverkas mycket av konjunkturen. De har högre värden i högkonjunktur än i lågkonjunktur.

I de nya IAS reglerna finns det subjektivitet och man vet att framtidsprognoser blir fel. Det blir aldrig exakt så som man trodde. Därför innebär det att när värdering sker till marknadsvärdet så finns det en risk för övervärdering av tillgången. Övervärderingar förekommer säkert också vid upprättandet av kontrollbalansräkningar, det finns alltid en risk för fel vid omvärderingar. Risken med subjektiviteten är att det är större chans att man faller för frestelsen, det är större möjlighet att påverka resultatet. Respondenten tycker att marknadsvärdering skall vara upplysning och inte finnas i balans- och resultaträkning. Detta för att det är en risk med alla omvärderingar och man vet inte vad som händer i en lågkonjunktur eller när företaget upplever sämre tider.

Övervärderade tillgångar i ett företag är vanligtvis ett litet brott, respondenten vet dock inte var gränsen går. Det borde innebära att bolaget inte har omvärderat tillgången och inte följt god redovisningssed, då är det bokföringsbrott. Det kan också bli svindleri om tredje man blir lidande, trolöshet mot huvudman och skadestånd, men inte bedrägeri.

4.2.3 Revisorns roll

Revisorn har en skyldighet att kolla om en tillgång har ett för högt värde genom att granska företagets omvärderingsmetod. Revisorn skall stå för den objektiva sidan och om denne gör sin plikt skall han vara med och upptäcka eventuella övervärderade tillgångar inom företaget samt balansera upp det.

De revisorer som låter övervärderade tillgångar passera har inte integritet och inget bra omdöme. Revisorn måste kunna säga ifrån och stå för sina argument. Det är viktigt med en bra relation med klienten, där man trivs ihop, detta innebär att det är lättare att argumentera för sin sak. I de fall klienten inte respekterar det skall revisorn välja att avgå.

IAS förespråkar att en hel del bedömningar skall göras vid värderingen, detta innebär att en viss flexibilitet byggs upp inom redovisningen där företaget kan argumentera för sin sak. Vissa människor kan genom argumentationen sälja vad som helst. Revisionsbyrån har ett arbetssätt som skall motverka detta. Om klienten är ett publikt bolag granskar en extra revisor, som inte har haft kontakt med klienten, de olika värderingsval som gjorts. Hans uppgift är att se igenom klientens argumentation och fånga upp eventuella inkorrekta värderingsval.

4.2.4 Kreditgivarens roll

Banken skall precis som revisorn stå för den objektiva sidan och bidra med att upptäcka övervärderade tillgångar.

På 80-talet misskötte bankerna sin kreditgivning och de var en av grundorsakerna till kraschen. Anledningen var att de inte hade kontroll över sin branschportfölj av krediter. Detta har dock bankerna blivit bättre på.

Vid kreditgivning är det väldigt olika hur mycket bankerna tittar på bokslutet, vissa banker gör det mer och vissa mindre. Dock är personkännedomen och magkänslan minst lika viktig som siffrorna. Bankerna kollar på marknadsvärdet och inte det underliggande värdet vid kreditgivning.

4.3 Revisor B

Respondenten har arbetat med revision över 30 år i ett av de ledande revisionsbolagen. Idag är respondenten pensionär, men har fortfarande starkt intresse för yrket och utvecklingen.

4.3.1 Definition av begreppet bubbla

En bubbla är om en tillgång är övervärderad eller om en skuld är undervärderad. Det kan också uppstå en bubbla om intäkterna är för stora jämfört med verkligheten och tas för tidigt eller om kostnaderna är för små jämfört med verkligheten och tas för sent. En tillgång är övervärderad när den väsentligt avviker från sitt riktiga värde. Det finns ingen exakt gräns, utan det handlar om att tillgångens värde är utanför ett acceptabelt intervall.

Bubblor skapas när marknaden eller företaget övervärderar en tillgång medvetet eller omedvetet och den spricker när det har gått för långt. Till exempel så kan en bubbla spricka när marknaden upptäcker att värderingen av den aktuella tillgången är inkorrekt. Det finns något i värderingen som kraftigt avviker från det "sanna" värdet. IT-bubblan och fastighetsbubblan är historiska exempel på det. Andra exempel, men inom företagsvärlden är Enron, Worldcom och Bre-X Minerals.

4.3.2 Företagets roll

Bubblor skapas om marknaden har en övertro och driver upp priset, men de kan även skapas inom företag genom att företaget är överoptimistiskt eller gör det medvetet för att enklare få krediter, försöka höja aktiekursen med mera.

När bubblan spricker inom ett företag kan olika scenarier uppstå beroende på hur stor bubblan är. Om bubblan inte är så stor när den spricker inom ett företag så måste balansräkningen justeras genom att värdera tillgångarna på ett uppriktigt sätt enligt de aktuella redovisningsreglerna och god redovisningssed. Om bubblan är stor så kan företaget i värsta fall gå i konkurs.

Den som övervärderar tillgångar kan bland annat bli dömd för bokföringsbrott och svindleri. Det finns säkert flera brott som man kan bli dömd beroende på händelsen.

IAS innehåller värdering till verkligt värde för ett flertal standarder. Att gå över från värdering till anskaffningsvärde till verkligt värde är en förändring som har skett över tid inom redovisningsvärlden. Det är marknaden och intressenterna som vill ha mer aktuella värden i rapporterna. För att värdera en tillgång till verkligt värde måste man ibland ta till subjektivitet och en rad olika antaganden. Det är klart att där det finns antaganden och subjektivitet så finns det större utrymme för egen påverkan. IAS reglerna innehåller dock stora krav på upplysningsplikt.

4.3.3 Revisorns roll

Om revisorn gör sitt jobb skall han upptäcka tillgångar som är väsentligt övervärderade. Om de inte är väsentligt övervärderade har revisorn ingen skyldighet att upptäcka det i revisionen. Bedömningen var gränsen för väsentlighet går är dock olika. Om revisorn upptäcker att det är väsentliga fel i värderingen och bokföringen skall denne styra upp det. Om revisorn låter det passera på grund av någon anledning så får denne leva med att han handlat oetiskt och inte följt god revisions sed. Det händer inte ofta, utan när revisorn tar upp en diskussion så kommer denne och klienten överens och reglerar det hela. Om det uppstår svårigheter så blir det svårt att arbeta med varandra, eftersom respekten fattas och då är det kanske bäst att avgå från uppdraget.

De bedömningar som uppkommer i samband med värdering till verkligt värde enligt IAS skall revisorn titta på om de är acceptabla. Det är klart att klienten kan argumentera för sin sak, men om revisorn gör sitt arbete skall denne upptäcka om det är något suspekt. Revisorn kan även ta upp en diskussion inom byrån.

Revisorer skall vara oberoende, objektiva och ha integritet. Om ett "vänskapsförhållande" uppstår så måste revisorn inse detta och bedöma om denne kan påverkas av detta i sitt arbete. Ofta sker en osynlig påverkan på revisorn, till exempel att revisorn litar på klienten och inte utför sitt arbete på ett sådant sätt som följer av god revisionssed. Detta är något som man måste vara vaksam över och jobba med som revisor. Om vänskapsförhållandet går för långt kan det bli problem och det är därför det finns regler om sådant.

4.3.4 Kreditgivarens roll

Den aktuella kreditgivaren borde göra sitt arbete och analysera företag, för sin egen skull, som begär krediter för att bland annat upptäcka övervärderade tillgångar. Detta för att de kan drabbas vid en eventuell konkurs, men även allmänheten kan drabbas om det finns intresse och ett spritt ägande i bolaget. De kan genom en vidlyftig kreditgivning spä på bubblor, eftersom detta kan vara en av orsakerna till att ett företag övervärderar sina tillgångar.

4.4 Kreditgivare A

Respondenten har arbetat som utlandsansvarig på en ledande bank i Sverige. Där kom han i kontakt med kreditgivning. Idag arbetar respondenten med finansiell rådgivning till rederier och hjälper dem med kreditansökningar.

4.4.1 Definition av begreppet bubbla

En bubbla är något som är osund, något som under lång eller kort sikt övervärderats. En bubbla är en efterbeskrivning på något som har hänt. Bubblor har funnits hela tiden och de går inte att undvika. De inträffar på grund av att det är för svårt att spå framtiden, där stor påverkan av matematik och psykologi sker. I ett kapitalistiskt samhälle måste det inträffa bubblor. Det finns en risk att vi är på väg mot en ny bubbla inom fastigheter, det var inte länge sedan förra bubblan för fastigheter befann sig, men minnet är kort.

En bubbla upptäcks och spricker när man inte sköter sina åtaganden, som till exempel betalar lån, skatt, moms m.m.

4.4.2 Företagets roll

Företag kan skapa bubblor, men det är ofta inte meningen. Det ligger i ett företags natur att expandera och för att kunna göra detta krävs det kapital. Vid låneansökningar tenderar företag att vara optimistiska och ibland blir det fel i beräkningarna, då kan bubblor inträffa. När bubblan spricker kan det leda till konkurs för det enskilda företaget, i de fall då lånen är större än tillgångarna och eget kapital är förbrukat.

4.4.3 Revisorns roll

Revisorn har betydelse vid upptäckandet av bubblor. De skall hålla balansen och vara försiktiga. Att upptäcka bubblor inom företagen ingår dock inte i revisorns uppdrag, men de har en stor roll ändå.

4.4.4 Kreditgivarens roll

Banker kan också ha del i att skapa bubblor, precis som företagen. De påverkar företaget och beviljar krediter som inte är berättigade. Om du bygger kreditgivning på värden istället för kassaflöden så kan du lätt hamna i fel fil. Banker kan absolut genom vidlyftig kreditgivning spä på bubblor. Banker har, precis som revisorn, betydelse vid upptäckandet av bubblor.

Vid kreditbedömning är flera typer av information viktiga för kreditgivaren. Man skall ha historisk information och information som är riktad mot framtiden. Historisk information består av till exempel tidigare årsbokslut och framåtriktad information av till exempel budgetar och kassaflödesberäkningar. Vid dessa beräkningar skall man fastställa vilken säkerhetsgrad de är beräknade med. Kreditgivaren analyserar dessa bedömningar på djupet och gör även egna beräkningar.

Tillgångsvärdering är också en viktig del i kreditbedömningen. Vid sådana tillgångar där oberoende expertisvärdering kan erhållas brukar detta vara krav av bankerna, som exempel kan nämnas att vid kreditgivning till fartygsföretag kräver banken en oberoende värdering av fartyg två gånger per år. Vid tillgångar som till exempel immateriella tillgångar, där det är svårt att få fram en oberoende expertisvärdering, har företaget större bevisbörda. Företag måste ha någon typ av värdering för att få krediter, om det går så skall den vara oberoende och utförd enligt någon expert. I vissa värderingssituationer, som till exempel värdering till verkligt värde, kan det finnas flexibilitet i redovisningen där subjektiviteten avgör värdet av tillgången. Enligt respondenten så köper banker inte detta rätt av, men om företaget kan motivera sin värdering på ett tillfredsställande sätt så accepterar man det. Banker genomför en "risk rating" idag och bedömer risken med den aktuella värderingen. I mindre företag är dock personkännedomen viktigare.

Kreditgivaren förväntar sig reviderat material och har ofta även krav på vilken firma som skall revidera samt att den enskilda revisorn skall vara auktoriserad. Det brukar vara stor öppenhet mellan bank, företag och revisor eftersom om information inte lämnas får företaget ingen kredit. Kreditgivaren gör också egna beräkningar, tittar på revisionsberättelsen, jämför tidigare år och om det finns behov kontaktar revisorn.

Banker är mer noggranna idag än förut vid kreditgivning. Respondenten tror att varje kreditgivare gör sitt bästa och ingen vill med avsikt skapa bubblor. Idag krävs det flera personer för att bevilja en kredit, det finns alltså kontroller inbyggda som innebär att ingen själv kan bevilja en kredit.

4.5 Kreditgivaren B

Respondenten arbetar som företagsmarknadschef på en av Sveriges största banker. Till hennes arbetsuppgifter hör kreditbedömning, vilket hon har arbetat med i 20 år. Dessförinnan har hon arbetat i näringslivet både som controller och ekonomiansvarig. Hon är utbildad civilekonom.

4.5.1 Definition av begreppet bubbla

Man kan kalla begreppet bubbla för en kraftig expansion av ekonomiskt värde. Dessa kan vara både positiva och negativa. Skillnaden är att den positiva bubblan inte spricker utan fortsätter att expandera i en sund takt. Den negativa bubblan spricker på grund av att det inte finns några underliggande värden i marknadens förväntningar och följderna av detta blir stora förluster. Detta kan liknas med fastighetskrisen på 1990-talet då kassaflöden från investeringarna inte täckte räntebetalningarna. En kraftig expansion beror ofta på att det finns en bra ekonomi i samhället. Mycket pengar i marknaden vid ett lågt ränteläge leder till att man vill investera och om det då finns en brist på investeringsobjekt kan det bildas en bubbla.

4.5.2 Företagets roll

I och med de nya redovisningsreglerna kan företag, teoretiskt, lättare skapa bubblor när de värderar sina tillgångar högre. Effekterna av detta har dock inte uppkommit ännu. Vi befinner oss för tillfället i en högkonjunktur, men när den vänder kan eventuella effekter av värdering till verkligt värde infinna sig. Vi har ingen erfarenhet om hur man skall skriva ner värdena i de lägen då en hel bransch dör ut. De svängningar som kommer att uppstå är något som banken försöker bedöma. Det är viktigt att företag har ett utrymme i sin redovisning för att kunna skriva ner tillgångar när marknaden svänger ner. Förhoppningsvis är man tillräckligt försiktig för att svängningarna inte skall bli kraftiga. Detta för att det kan äventyra ett helt bolag där speciellt små och medelstora företag i dagsläget inte har tillräckliga muskler för att klara sig.

Det finns ingen anledning för företag att övervärdera sina tillgångar. Möjligen kan man i en företagsförsäljning blåsa upp värden för att få en större köpeskilling, men detta avslöjas i en analys.

Obalansen i ett företag uppstår då de inte har ett kassaflöde som räcker till att betala räntor och avbetalningar. Detta kan vara en följd av att räntor höjs. Med bakgrund till den erfarenhet som bankerna har från 1990-talet, vet bankerna hur man skall bete sig för att undvika bubblor. Dessa kan dock inte undvikas helt. Exempelvis kan ett företag ha en mindre egen insats i företaget och då respekterar man kanske inte den totala risken helt och hållet.

4.5.3 Revisorns roll

Det är delvis revisorns roll att upptäcka bubblor i och med att det är de som granskar årsredovisningarna. Bankerna kräver att årsredovisningarna är reviderade då man förlitar sig på materialet vid analyser. Man utför även vissa egna kontroller

av det reviderade materialet. De har dock ingen spjutspetskompetens i de aktuella redovisningsreglerna internt och då måste man kunna lita på revisorn. Därför vill banken att företaget använder sig av en professionell revisor som man kan lita på.

4.5.4 Kreditgivarens roll

Bankens roll är att vara ren kreditgivare men även rådgivare för företagen så att de inte hamnar i en situation som leder till en bubbla. Bankerna kan även spä på bubbler ifall de inte sköter sig, det hände på 1990-talet. Men det är en stor skillnad mellan dagens metod för kreditbedömning och den som användes på 1990-talet. Då baserades bedömningen på förväntade värdestegringar av företag och idag baseras den mycket mer på kassaflödet. Kassaflödet är det som är grunden till att det inte skall bli en bubbla, eller snarare att den inte spricker. Detta eftersom kassaflöden speglar betalningsförmågan.

Precis som revisorn har banken en roll i att upptäcka misstänkta uppblåsta värden som kan leda till en bubbla. Den information som banken baserar sina bedömningar på kan påverkas av övervärderade tillgångar. Denna risk är dock liten. Informationen som banken samlar in handlar om att bedöma vilken framtida betalningsförmåga det kreditsökande företaget har. Redovisningsinformationen i form av årsredovisningar bygger på historiska värden och det är endast en liten del i bedömningsprocessen. De viktigaste delarna förutom den självklara kreditupplysningen är att analysera företagets framtida kassaflöden. Kassaflödesanalyserna baserar sig på uppgifter som har inhämtats från företaget.

I kreditbedömningen tar man ställning till årsredovisningens samtliga delar. Om revisionsberättelsen är oren undersöker man ifall det är av betydande art. Oftast hänger en oren revisionsberättelse ihop med betalningsanmärkningar och då godkänns nästan aldrig krediten.

Kreditgivare skall kunna och förstå de nya redovisningsreglerna för att de skall kunna analysera bolagens årsredovisningar. Banken försöker kompetensutveckla de ansvariga och de samarbetar även med revisorer så att de förstår varandras skillnader.

Många aktörer är intresserade av att ge sig in på den svenska lånemarknaden. Man konkurrerar med ränta och amorteringstakt. Konkurrenterna är utländska banker och försäkringsföretag.

Bankernas egen tillgångsvärdering är en viktig del i kreditbedömningen, eftersom de i väldigt stor uträkning använder sig av företagshypotek. Till företagshypoteket räknas alla tillgångsslag exklusive fastigheter. Banken är oerhört försiktig när den bedömer företagets egna uträknade redovisade värden. De granskar och värderar endast det som kan återvinnas från tillgångarna vid en eventuell konkurs. Dessa värden blir oftast väldigt låga. Bankens definition av verkligt värde är med andra ord inte marknadsvärde i en *going concern* utan i en konkurs. Här skiljer sig bankernas och revisorernas syn på värdering av tillgångar. Risker som härrör sig

från företagens subjektiva värderingar av tillgångar är med andra ord små vid bankernas kreditvärderingar.

5 RESULTAT & ANALYS

I kapitlet presenteras resultaten och det genomförs en analys, vilken är intressant utifrån forskningsfrågan, som baseras på uppsatsens teoretiska referensram och empiri.

5.1 Begreppet bubbla

Det finns en skillnad mellan respondenternas åsikter om begreppet *bubbla*. Flertalet av studiens respondenter tycker att det är ett samhällsekonomiskt begrepp där värdering av tillgångar inte har en koppling till normal intjäningsförmåga. Bubblan skapas när marknaden överhettas på grund av snabbt accelererande priser som bygger på en övertro på värdeökningar. Respondenternas åsikter överensstämmer med den teori, som vi tidigare presenterade, om att ekonomiska fundamenta saknas vid detta fenomen. Den osunda värdeökningen som sker i omvärlden sprider sig till företagens årsredovisningar. Kombinationen god ekonomi och låg ränta i samhället bidrar till att bubblor ökar. Anledningen till detta är att det uppstår en brist på investeringsobjekt och att värdet för dessa ökar oralistiskt.

Revisor A anser dock att det inte går att använda begreppet bubblor i ett redovisningsperspektiv. Övriga respondenter anser däremot att det mycket väl kan uppstå bubblor i företagen. Detta fann vi även stöd för i Nomi Prins bok "Other People's Money". Revisor B anser att bubblor kan skapas när tillgångar värderas för högt, skulder värderas för lågt eller när kostnader och intäkter redovisas inkorrekt. Detta leder i sin tur till att man inte visar en rättvisande bild av resultat och ekonomisk ställning.

Revisorerna hävdar att bubblor spricker vid aktiemarknadens reglering av företagets värde, medan övriga respondenter anser att de spricker främst när företagen får likviditetsproblem. Problemen uppstår när företagets kassaflöden minskar. Revisorernas syn verkar i detta fall vara baserad på extern påverkan medan de övriga respondenterna har en mer företagsintern syn.

5.2 Företagets roll

Revisorerna och Kreditgivare A tycker likadant i fråga om att företag kan skapa bubblor omedvetet genom en överoptimistisk tro på framtiden. Revisorerna tillägger att företagen även kan skapa företagsbubblor medvetet. Anledningarna kan bland annat vara att de vill förbättra en undermålig balansräkning, få mer krediter eller att påverka börsvärdet. Företagsrespondenten anser också att det finns incitament för flera olika aktörer inom företaget för att skapa bubblor. För ägarna kan det finnas ett intresse av att öka börsvärdet, öka företagsvärdet vid försäljning eller vid nykapitalanskaffning. Ledningen har ett intresse av att exempelvis öka börsvärdet för att förbättra eventuella bonusavtal. Externa ekonomikonsulter kan få företag med lite ekonomiskt kunnande att använda sig av tvivelaktiga redovisningstekniker. Kreditgivare B ansåg helt annorlunda i denna fråga och menade på att företagen inte

har någon anledning att övervärdera sina tillgångar. Möjligtvis kunde hon tänka sig att ett företag vill passa på att öka värdet vid en eventuell försäljning. Hon var dock övertygad om att banken skulle upptäcka de felaktiga värderingarna vid en kreditbedömning.

Alla respondenter, förutom Kreditgivare A, håller med om att de nya redovisningsreglerna ger mer utrymme för att skapa bubblor. Kreditgivare A ansåg sig besitta för lite erfarenhet av värderingar enligt IFRS/IAS standarden för att uttala sig om detta. Företagsrespondenten tycker att det är märkligt att IFRS/IAS tillåter subjektiva bedömningar vid värdering av tillgångar till verkligt värde. Denna tillåter en rad olika subjektiva bedömningar som ett företag kan använda sig av. Exempelvis kan man: specificera nyttjandeperiod, ange diskonteringsränta för olika beräkningsmodeller och motivera framtida betalningsströmmar. Det kan vara frestande att genom alltför positiv värdering påverka de ekonomiska rapporterna. Revisorerna tillägger dock att det måste finnas en möjlighet att värdera tillgångar inom ett intervall i och med att det är omöjligt att få fram exakta värden. Ingen kan sia om framtiden vilket gör att prognoser aldrig är exakta. Revisor B poängterar att det finns stora krav på upplysningsplikt i IFRS/IAS vilka hjälper till att öka trovärdigheten.

Kreditgivare B uttryckte en oro för eventuella negativa effekter som en följd av företagets högt värderade tillgångar vid en konjunktursvängning. Användandet av IFRS/IAS standarden är relativt nytt och det har inte inträffat någon konjunkturedgång efter att den blev införd. När vi kommer till detta läge kan företagen eventuellt få problem med höga nedskrivningar då tillgångarnas värden omprövas.

Företagsrespondenten var övertygad om att en god retoriker skulle kunna övertyga företaget internt, revisorn och kreditgivaren om att de värderingsval som företaget har gjort är korrekta eller inom intervallen. På detta sätt kan de framtida förväntningarna på företaget ökas på felaktiga grunder. Exempelvis kan företag motivera sina omvärderingar dubiöst för att undvika nedskrivningar. En liknande orsak ledde till Worldcombubblan. Efter att Worldcom förvärvade MCI aktiverade man en hög goodwill. När MCI sjönk i värde gjordes inga goodwillnedskrivningar. När detta uppdagades gick båda företagen i konkurs. Våra respondenter håller med om att det kan gå så långt som till konkurs när problem med felaktiga värderingar uppdagas.

Vi kan se tydliga tecken på att våra respondenters åsikter och de som har uppkommit i media och i litteratur stämmer överrens i fråga om faran med att värdera tillgångar till verkligt värde. Det verkar som att alla parter är medvetna om denna problematik och är uppmärksamma på den. Detta faktum kan eventuellt motverka att problematiken uppstår eller åtminstone lindra effekterna vid en kraftig konjunkturedgång. För att detta skall vara möjligt bör det finnas en etisk norm vid värderingsarbetet för att man skall kunna undvika skapandet av bubblor inom företagen. Företagsrespondenten anser att man inte kan lägga kravet på kontroll av värderingsarbetet på företaget eftersom felaktigheter kan vara medvetet utförda av

dem. Däremot tycker han att styrelsen skall vara ansvariga för ett internkontrollsystem. Liknande tankesätt finns i SOX-lagen som tillämpas av företag noterade på amerikanska börser. Skillnaderna är dock att i SOX skall det interna kontrollsystemet hanteras av företagsledningen och att dessa även är straffansvariga vid eventuella felaktigheter eller brott i den ekonomiska rapporteringen.¹¹¹

Företagsrespondenten påpekade att straffskalan för redovisningsbrott som togs fram i USA efter de stora redovisningsskandalerna har blivit hårda. Han tycker att det är anmärkningsvärt att vi från USA har fått värderingsregler som kan påverkas subjektivt samtidigt som den hårda straffskalan inte har kommit. Saknaden av avskräckande straff kan vara ytterligare en faktor som leder till att fler företag agerar oförsiktigt vid omvärderingsarbetet.

5.3 Revisorns roll

Respondenterna anser att revisorn har en roll i att upptäcka och förhindra övervärderade tillgångar och bubblor. Båda revisors respondenter påpekar att revisorer i värderingsbedömningen använder sig av ett intervall inom vilken tillgångarnas värde får fluktuera. Detta innebär att bara väsentliga fel skall upptäckas i revisionsarbetet. Om revisorn stöter på ett värde som ligger utanför intervallet skall detta korrigeras om uppdraget sköts på ett korrekt sätt. Detta stämmer överens med litteraturen där det framkommer att revisorerna endast uttalar sig om väsentliga fel, detta innebär att en ren revisionsberättelse inte är någon garanti för att alla värden är korrekta. Om en revisor blir anklagad för att inte ha upptäckt en fel värderad tillgång kan denne hävda att det inte fanns ett väsentligt fel och att värdet låg inom intervallet. Det kan vara svårt att bevisa motsatsen till detta.

Både Revisor A och B påpekar att de revisorer som låter väsentligt övervärderade tillgångar passera har ingen integritet, omdöme och får leva med att de har handlat oetiskt. Båda poängterar vikten av en bra relation med klienten där en värderingsdiskussion kan tas, men Revisor B tillägger att vänskapsförhållandet dock inte får gå för långt. Företagsrespondenten håller med Revisor B och tycker att om en alltför nära relation till företagsledningen uppstår kan detta påverka revisorns arbete och bidra till att de inte upptäcker bubblor inom företagen. Man kan dock tänka sig att en revisor aldrig säger upp ett uppdrag på grund av att denne tycker att vänskapen till klienten har blivit för stor. Detta på grund av att man inte vill förlora en kund.

Ytterligare anledningar till varför revisorn låter bubblor passera är enligt Företagsrespondenten att de säljer en tjänst, alla revisorer är inte tillräckligt kompetenta och att företagens retorik kan övertyga revisorn till att en övervärdering av en tillgång är riktig. Om en person är duktig på att övertyga andra så kan de driva på tills bubblan spricker, eftersom subjektiva bedömningar gör det svårt att

¹¹¹ Rockness & Rockness, 2005

uppfatta vad som är en bubbla. Revisorerna anser att retoriken kan påverka, men i deras fall har de en stor byrå bakom sig där man även kan diskutera olika problem med kollegor. Revisor A berättar även att hans byrå har en oberoende kvalitetsrevisor som inte har någon kontakt med klienten. I litteraturen har det framkommit att revisorerna tycker det är orimligt att begära att de skall vara en "moralisk polis" och att det är omöjligt att granska allt. Det har funnits länge ett förväntningsgap mellan vad samhället tror att revisorn skall göra och vad revisorer själva hävdar är deras uppgift. Revisorerna och olika organisationer har lyckats minska detta gap genom att informera samhället om revisorns arbete, men fortfarande finns det stora skillnader.

5.4 Kreditgivarens roll

Vi har funnit att många av våra respondenters åsikter är överrensstämmande på flera punkter när det gäller kreditgivarnas roll i skapandet av företagsbubblor. Företagsrespondenten tycker sig se vissa kopplingar till den bankkris som befann sig runt 1990. Nu som då vill banker och kreditgivare vara med och tjäna pengar på den goda ekonomin. I och med att flera banker och kreditgivare drivs som aktiebolag har dessa ett vinstmaximeringsintresse. Det finns även en stor konkurrens inom bankväsendet. Banker och kreditgivare tjänar pengar på räntesatserna som är baserade på åtagandets risknivå. Det betyder att kreditgivaren tjänar mer pengar på att låna ut pengar till högrisk kunder vilket leder till att riskerna ökar. Därför finns det en möjlighet att bankerna och kredittagarna gör avkall på den hårda granskningen vid kreditgivningen.

På 80-talet var bankernas vidlyftiga kreditgivning en av orsakerna till bankkrisen. Kreditgivare B anser att det är en stor skillnad mellan dagens och dåtidens metoder för kreditbedömning. Dagens metod bygger på kassaflödesanalyser istället för förväntade värdestegringar. Respondenterna anser dock att bankerna i allra högsta grad kan medverka till skapandet av bubblor. Detta på grund av företagets behov av att få lån beviljade är en av orsakerna till varför företag övervärderar sina tillgångar. Flertalet av respondenterna är samtidigt överrens om att det i dagsläget är mindre risk för att bankerna skapar bubblor. Risker har minskats med nya lagar och krav på att kreditgivarna har god kontroll över riskerna genom att använda sig av så kallade interna kontrollsystem. Kreditgivarna är överrens om att bankerna är mer försiktiga idag med sin kreditgivning och att de gör sitt bästa för att inte vara med att skapa bubblor. Idag är även fler personer inblandade i beviljandet av krediter hos banker än det var vid bankkrisens dagar. Detta leder därför till en bättre kontroll av lånen.

Samtliga respondenter anser att banker och kreditgivare skall vara en av de parter som skall upptäcka förekomsten av övervärderade tillgångar. Detta kan bankerna upptäcka vid de analyser som de genomför vid kreditbedömningar. Birgitta Svenssons studie visade på att kreditgivarna ville ha reviderat material från kreditsökare innan de granskade materialet. Detta överrensstämmer med kreditgivarnas åsikt om att årsredovisningar skall vara reviderade. Kreditgivare B

förlitar sig på att materialet är korrekt. För att trovärdigheten med revisionen skall godkännas rekommenderar kreditgivaren att en seriös revisionsfirma skall användas. Det finns ofta även en öppen diskussion mellan kreditgivare och revisor. Detta förstärker bankens insyn i det kreditsökande företaget. Om det kreditsökande företaget inte vill att banken har kontakt med revisorn blir det svårt att få krediten beviljad.

Om kreditgivaren inte genomför noggranna företagsanalyser kan det i sämsta fall resultera i konkurs för företaget om lånet blir godkänt. Revisor B nämner att det i värsta fall kan drabba allmänheten via deläggande i företaget. Kreditgivarrespondenterna och Birgitta Svenssons undersökning visar på att kreditgivarna tar hänsyn till att det reviderade materialet har en ren revisionsberättelse. Vidare är det vanligt att kreditgivarna utför egna beräkningar baserat på den information som man begär in. Redovisningsinformationen i form av års- och periodbokslut skall ge en bild om hur företagets ställning har varit historiskt. Kreditgivare skall även ta del av information som är riktad mot framtiden i form av budgetar och kassaflödesanalyser. I bedömningsarbetet är de ekonomiska värden som finns i ett företags årsredovisning inte den viktigaste delen som man tar i beaktande. Trots detta måste kreditbedömarna vara införstådda med de aktuella redovisningsnormerna för att undvika fel. Exempelvis finns det möjligheter för kreditsökaren att använda sig av resultatutjämnande metoder som kan påverka det verkliga resultatet.

Även flexibiliteten i reglerna gällande värdering av tillgångar till verkligt värde är ett problem vid kreditbedömning. Det gäller att den kreditsökande kan motivera sina subjektiva värderingsgrunder för att banken skall godkänna dem. Är personen en god retoriker kan denne lyckas att få företagets värdering godkänd på felaktiga grunder.

Kreditgivare A anser att företag kan erhålla krediter genom att motivera sin subjektiva värdering inför banken, men Kreditgivare B håller inte med på den punkten. Hon menar att det inte spelar någon roll att företaget kan motivera sin värdering, eftersom de gör egna bedömningar. Dessutom är analysen av årsredovisningsmaterial enbart en liten del av all information som man tar hänsyn till. Den viktigaste delen är företagets betalningsförmåga som man räknar fram med en kassaflödesanalys. När kreditgivarna tar ställning till värdet på kredittagarnas tillgångar använder man sig av sakkunnigas värderingar. Detta minskar företagets möjligheter att få krediter godkända genom att övervärdera sina tillgångar i årsredovisningen. Meningsskiljaktigheten mellan Kreditgivare A och B beror troligen på att de arbetar med värdering i olika tillgångsslag eller på grund av att endast en av dem är verksam som kreditbedömare.

6 DISKUSSION & SLUTSATS

I kapitlet presenteras en diskussion och slutsatser dras utifrån syftet och de analyser som har genomförts. Avslutningsvis ges förslag till fortsatt forskning.

6.1 Studiens slutsatser

Ur de ovanstående diskussionerna och intervjuerna har det framkommit att det finns en skillnad mellan företagsbubbla och finansiell bubbla. Företagsbubblan inträffar när ett företag påverkar sin ekonomiska information så att den inte visar på en rättvisande bild av resultat och ekonomisk ställning. Företaget kan utföra detta genom att kraftigt övervärdera tillgångar, undervärdera skulder eller redovisa intäkter och kostnader inkorrekt. Den finansiella bubblan är beroende av spekulation och orealistiska förväntningar på framtida värdeökningar som leder till att priser ökar.

Studien hade som syfte att utreda och analysera om IFRS/IAS-standarderna ger ytterligare möjlighet att skapa företagsbubblor. Dessutom skulle studien utreda vilket ansvar revisor och bank har vid identifieringen av företagsbubblor.

Studiens angreppssätt var att utföra teoristudier samt att intervjua de tre roller som ansågs beröras av begreppet företagsbubbla. Förutom revisor och bank intervjuades även en respondent som fick representera företaget.

Sammantaget har studiens undersökning utmynnat i följande slutsatser:

- *Revisorn har genom revisionen och banken genom kreditbedömningsprocessen en del i att upptäcka företagsbubblor. Detta innebär dock inte att det är någon som har det som huvuduppgift.*

Revisorn har en granskande roll i ett företag. Därför har de en möjlighet att vara den parten som upptäcker bubblor först. Detta eftersom skapandet av en företagsbubbla innebär att man inte visar en rättvisande bild och ofta begår något brott, där revisorn har en anmälningsskyldighet. De skall granska materialet och upptäcka ifall företag har gjort inkorrekta värderingar och antaganden. Kreditgivare förlitar sig på att reviderat material är korrekt, även om de utför egna beräkningar vid kreditbedömningar. Problematiken här är att revisorn inte granskar allt inom ett företag. Därmed finns det ingen garanti för att allt är korrekt värderat.

En revisor kan i sitt uppdrag påverkas av sin klient. Detta kan ske om ett vänskapsförhållande existerar mellan revisor och klient eller genom att klienten är en god retoriker. Revisorn påverkas också av att de inte vill förlora en klient, därför kan de avvakta med en eventuell brottsanmälan tills de är väldigt säkra.

Kreditgivaren har en analytisk roll vid en kreditbedömning. Deras uppgift är att analysera om ett företag kan återbetala sitt låneåtagande och därmed finns en möjlighet att kunna upptäcka eventuella företagsbubblor. I analysen är den

historiska informationen endast en liten del vid kreditbedömningen, framtidsinriktad information är således viktigast. Kreditgivarna är inte experter på redovisningsnormerna, då de inte anser sig behöva det på grund av att årsredovisningarna är reviderade. Om en revisor inte upptäcker en företagsbubbla kan detta undgå kreditgivaren också. Kreditgivarna hävdar dock att metoderna för kreditbedömning har ändrats och att risken för att företagsbubblor släpps igenom har minskat. Man skall ha i åtanke att kreditgivarna vill maximera sin vinst och inte förlora viktiga klienter genom att neka dem krediter. På grund av detta kan banker tänkas spä på företagsbubblor med vidlyftiga krediter.

- *Vi har i denna studie kommit fram till, med stöd av teori och empiri, att IFRS/IAS nya värderingsregler ger ett ökat utrymme för skapandet av företagsbubblor.*

Företagsbubblor kan skapas genom att ett företag övervärderar sina tillgångar, bland annat för att få tillgång till kapital, dölja likviditetsproblem och för att öka börsvärdet. Vi har i denna studie kunnat visa på att det hos de olika parterna och i teorin upplevs som att det ges ett större utrymme för övervärdering eller företagsbubblor genom IFRS/IAS-standarden. Detta anser vi beror på att värderingssynsättet i de nya redovisningsreglerna har ändrats från ett historiskt anskaffningsvärde till en värdering av uppskattat verkligt värde. Det verkliga värdet kan innehålla många subjektiva antaganden där ett företag försöker uppnå *true and fair view* för att kunna lämna så aktuell information som möjligt till intressenterna. Eftersom det finns en viss flexibilitet i denna värdering kan företag skapa företagsbubblor. På grund av detta anser vi att standarden har givit företagen ett betydande utrymme för påverkan av värderingen. Risken med ökad subjektivitet och flexibilitet är att det är större chans att man faller för frestelsen. Eftersom standarden ger utrymme för påverkan krävs det moral och etik av företagen vid värderingen, detta för att minska skapandet av företagsbubblor. Möjligen kan man avskräcka med digra straffskalor. Den nya redovisningskulturen skapar problem för revisorerna, bankerna och andra som ska granska företagets ställning och resultat.

Detta innebär dock inte att IFRS/IAS kommer att leda till fler företagsbubblor, utan det vi hävdar är att utrymmet och möjligheten att skapa företagsbubblor är större. Faran med subjektivitet vid värdering är inget nytt problem, denna återfinns i all värdering. Den traditionella synen med försiktig redovisning skall enligt oss inte anses vara den bästa varianten, eftersom den ibland inte speglar verkligheten. Den försiktiga värderingen innehåller historiska värden och därför anser bland annat investerare att det finns gömda värden i sådan redovisning. De bedömningar som görs av dessa gömda värden är i allra högsta grad subjektiva och kan bli felaktiga.

Vi har dock inte sett effekten av detta ännu då svenska företag inte har använt sig av standarden under en längre tid. Det kan vara så att dessa effekter kommer att synas när en plötslig konjunktunedgång infinner sig, eftersom det kan uppkomma en övertro på tillgångar vid en högkonjunktur. Det kan uppstå ett läge när företag, med för stora förväntningar i sina ekonomiska värden, inte klarar av nedskrivningar. Detta kan i värsta fall leda till konkurser. Exempel på detta var Worldcom, som i sin redovisning inte skrev ner värdet på ett förvärvat bolag, vars värde hade sjunkit.

Exemplet gäller förvisso ett amerikanskt bolag som använde US-GAAP-standarden men denna har likheter med IFRS/IAS. Företagsbubblor i denna storlek orsakar mycket negativt i företagen, samhället och främst för individen. Vissa av företagsbubblorna på senare tid har orsakat att flera miljoner människor är arbetslösa idag och saknar trygghet i livet.

När IFRS/IAS expanderar och begreppet verkligt värde blir standardiserat eller utbrett finns det en möjlighet att det uppstår fler svårupptäckta redovisningstekniska påverkningar på företagens ekonomiska ställning. Detta kan leda till mer företagsbubblor. För att motverka dessa möjligheter måste man ha större kontroll, bättre utbildade kreditgivare och analytiker som kan tyda texten med de olika valen av "verklig värde".

IASB har diskuterat att ta fram en internationell redovisningsstandard för andra bolagsformationer än endast koncerner. Det kan leda till att IFRS/IAS synsätt på värdering sprider sig till mindre bolag. Samtidigt har EU öppnat upp möjligheten för enskilda länder att avskaffa revisionsplikten för mindre aktiebolag. Om detta händer i Sverige tror vi att företagsbubblor skulle kunna öka även i småföretag. Kreditgivare och skattemyndigheter skulle däremot antagligen kräva att bolaget reviderades eller att en annan lösning togs fram.

6.2 Diskussion om resultatet utifrån principal-agent-teorin

Företaget har ett lagligt krav på att rapportera om sin ekonomiska ställning. Den information som företaget delar med sig uppfyller krav som regleras av lagar och standarder. Redovisningsmaterialet innehåller dock inte all information som finns tillgängligt i företaget. En extern informationsanvändare av redovisningsmaterialet vet inte vilken information som saknas. Detta leder till att det råder informationsasymmetri i förhållandet mellan företaget och informationsanvändaren. Asymmetriens påverkan kan i vår studie tolkas utifrån ett principal och agent förhållande. Detta förhållande uppstår mellan den skapande parten av redovisningsmaterialet, företaget, och användaren av materialet, kreditgivaren. Principalen kan i vårt fall sägas vara den kreditgivande parten och agenten kredittagaren.

Agenten har tillgång till mer eller relevantare information än principalen. Principalen försöker minska asymmetrin i informationen för att minska sina risker med åtagandet. Om ett företag använder sig av en inkorrekt värdering medvetet skapas en större informationsfördel jämt mot kreditgivaren. För att kreditgivaren skall förlita sig på att informationen är korrekt, används en revisor. Vår studie visar på att revisionen bygger på vad som kan anses vara rimligt och inte en total kontroll av företagets redovisning. På grund av detta kan oegentligheter finnas kvar i redovisningsmaterialet trots att det har blivit reviderat. Detta kan leda till att en företagsbubbla kan uppstå då kreditgivarna godkänner krediter.

För att undvika eventuella risker på oaktsamhet som leder till företagsbubblor måste det finnas någon slags försäkring på att företagen sköter sig. I relationen mellan företag och kreditgivare vill kreditgivaren att även företaget riskerar att förlora pengar, därför lånar man inte ut till parter som inte har ett startkapital. Kreditgivarna har historiskt begärt in säkerheter i form av borgen och panter för att minimera intressekonflikten med den kreditsökande. I framtiden skulle man exempelvis kunna minska risken för oaktsamhet genom bötes- eller straff-föreläggande för ansvariga personer i företaget. I dagsläget är straffen inte hårda, men däremot har möjligheterna för att skapa företagsbubblor ökat. Detta kan enligt studien leda till fler företagsbubblor i framtiden.

6.3 Studiens bidrag

De slutsatser som vi har uppnått har bekräftat våra egna misstankar om att de nya redovisningsstandarderna kan ha en påverkan på att fler företagsbubblor kommer att uppstå. Detta betyder inte att studien har ett egentligt teoretiskt bidrag till forskningen men problematiken är nu belyst och framtagen till ett forum där den kan vidareutvecklas.

Denna studie har resulterat i att författarna har en större förståelse till varför och hur de aktuella problemen kan uppstå och hoppas att man på detta sätt kan undvika dem i sina yrkesmässiga roller.

6.4 Förslag till fortsatt forskning

Under studiens gång har en rad frågeställningar uppstått som kan vara intressanta att analysera i framtiden. De mest framträdande enligt vårt tycke är följande:

- Analysera hur riskkapitalisten påverkas av att värderingar i företagens ekonomiska material går mot en mer neutral syn.
- Att i framtiden göra om studien för att se ifall de olika rollerna i denna studie hade rätt om att fler företagsbubblor kan skapas på grund av värderingssätet.
- Analysera om det i en konjunkturedgång sker fler konkurser till en följd av alltför vidlyftiga eller felaktiga värderingar.
- Följa upp denna studie i framtiden för att se ifall attityden om IFRS/IAS ändras till en följd av erfarenhet av dess användande.
- Kan en borttagning av revisionsplikten hos små företag och en ändring av redovisningsnormer

7 KÄLLFÖRTECKNING

7.1 Litteratur

- Andersen Ib (1998), *Den uppenbara verkligheten*, Studentlitteratur, Lund
- Broomé Per, Elmér Leif, Nylén Bertil (1998), *Kreditgivning till företag*, Studentlitteratur, Lund
- Coase Ronald Harry (1992), *Företaget, marknaden och lagarna*, Ratio, Stockholm
- Dahlqvist Anna-Lena & Elofsson Sigurd (2005), *Bokföringsbrott och bokföringslagen*, Norstedts Juridik AB, Stockholm
- Dotevall Rolf (1999), *Bolagsledningens skadeståndsansvar*, Norstedts Juridik AB, Stockholm
- FAR/SRS (2007), *Samlingsvolymen del 1*, FAR FÖRLAG AB, Stockholm
- FAR (2005), *FARs Samlingsvolym del 2*, FAR FÖRLAG AB, Stockholm
- FAR (2006), *Revision-En praktisk beskrivning*, FAR FÖRLAG AB, Stockholm
- Funered Urban E (1994), *Bankernas risktagande*, Nerenius & Santéus förlag, Stockholm
- Hansson Sigurd (1995), *Finansiering*, Liber-Hermods, Malmö
- Internationell redovisningsstandard i Sverige (IFRS/IAS), 2006, FAR FÖRLAG, Stockholm
- Johansson Sven-Erik, Häckner Einar, Wallerstedt Eva (2005), *Uppdrag Revision*, SNS Förlag, Stockholm
- Polesie Thomas (1995), *Drift & Finans – aspekter på företagets ekonomi*, Liber-Hermonds AB, Malmö
- Prins Nomi (2006), *Other people's money*, Westchester Book Composition, USA
- Rapp Birger & Thorstensson Anders (1994), *Vem skall ta risken?*, Studentlitteratur, Lund
- Riahi-Belkaoui Ahmed (2004), *Accounting theory 5th edition*, Thomson Learning, London
- Smith Dag (2006), *Redovisningens språk*, Studentlitteratur, Lund
- Soros George (2000), *Open Society, Reforming Global Capitalism*, London: Little, Brown and Company
- Stenberg Vidar & Sigbladh Roland (2003), *Kreditbedömning*, Björn Lundén Information, Näsviken

7.2 Artiklar

Adams Michael B (1994), *Agency theory and the internal audit*, Managerial Auditing Journal, vol. 9 no 8 1994

Aggestam Pontoppidan Caroline, (2007), *När revisionsplikten avskaffades i Danmark*, Balans nr.2/2007

Akerlof George A (1970), *The market for "Lemons"*, The Quarterly Journal of Economics, MIT Press, vol. 84(3)

Anförande: vice riksbankschef Kerstin Hessius, den nya ekonomin och den långa boomen, 29 oktober 1999

Buisman Jan (2007), *Blir IFRS globalt redovisningsspråk?*, Balans nr. 4/2007

Bäckström Urban (1998), *Finansiella kriser – svenska erfarenheter*, Ekonomisk Debatt 1998, årg 26, nr 1

Dillén Hans och Sellin Peter, (2003), *Finansiella bubblor och penningpolitik*, Penning- och valutapolitik nr 3, 2003

Eisenhardt M Kathleen (1989), *Agency Theory: An assessment and review*, Academy of Management Review, 1989, vol. 14, no 1

Noteringar ur Balans (2007), *Bankerna vill ha reviderade årsredovisningar*, Balans nr. 2/2007

Rockness Howard & Rockness Joanne 2005, *Legislated Ethics From Enron to Sarbanes/Oxley, the Impact on Corporate America* Journal of Business Ethics, 2005, vol. 57, no. 1

Skog Rolf (2007), *Harmonisera eller inte?*, Balans nr. 4/2007

Svensson Birgitta (2003), *Redovisningsinformation för bedömning av små och medelstora företags kreditvärdighet*, Uppsala Ekonomikum.

Svensson Katarina, Ulvenblad Per-Ola (1994), *Bankmäns hantering av krediter till små företag*, Lunds Universitet

Stiglitz Joseph E. (1990), *Symposium on Bubbles*, Journal of Economic Perspectives, vol. 4 issue 2

Thinggaard Frank, Nilsson Sven-Arne (2007), *Verkligt värde vid första redovisningstillfället?*, Balans nr.3/2007

7.3 Elektroniska källor

Anförande av Eva Srejber, *Inflationsmålspolitik och bubblor*, 2002, http://www.riksbank.se/upload/6780/020709_n.pdf, besökt 2007-04-03

BRÅ-rapport 2004:4. *Revisorernas anmälningsskyldighet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, besökt 07-04-26

http://www.bra.se/extra/faq/?module_instance=2&action_question_show.196.0.=1

Gunnarson Ronny, *Forskningsmetodik – validitet och reliabilitet*,

<http://www.infovoice.se/fou/bok/10000035.htm>, besökt 2007-04-20

De allra flesta företag är små, <http://www.nutek.se/sb/d/210> , besökt 2007-05-23

7.4 Rättsfall

Rättsfall – Gusum Bruk: NJA 1994 s. 336

7.5 Lagtext

Aktiebolagslagen (2005:551)

Lag om bank och finansieringsrörelsen (2004:297)

Revisorslagen (2001:883)

Revisionslagen (1999:1079)

Årsredovisningslagen (1995:1554)

7.6 Intervjuer

Företagsrepresentant (anonym), Göteborg, personlig intervju 2007-04-17

Revisor A (anonym), Göteborg, personlig intervju 2007-04-27

Revisor B (anonym), Kungsbacka, personlig intervju 2007-05-05

Kreditgivare A (anonym), Göteborg, personlig intervju 2007-05-02

Kreditgivare B (anonym), Göteborg, personlig intervju 2007-05-14

8 BILAGA 1

8.1 Interjufrågor/revisor

Presentera dig själv, din position, bakgrund, arbetsuppgifter nu och förut m.m.?

1. Vad är din definition på en bubbla?
2. När blir en övervärderad tillgång en bubbla? Var går gränsen?
3. Hur stor felmarginal kan accepteras vid värdering av tillgångar?
4. Hur anser du att bubblor skapas?
5. När spricker bubblan?
6. Vad händer med ett företag när bubblan spricker?
7. Vad kan den ansvarige för skapandet av bubblan (övervärdera tillgångar) bli dömd för? Är en bubbla (övervärderad tillgång) bokföringsbrott, bedrägeri eller liknande brott som finns?
8. Hur upptäcks bubblor?
9. Vem/vilka skapar bubblor och vad är de vanligaste orsakerna till att de skapar bubblor?
10. Vem skall upptäcka bubblor?
11. Varför låter revisorer bubblor passera? Kan bubblor skapas utan revisorns kännedom? Kan de existera utan att en revisor känner till dem?
12. Är det lättare för företagen att skapa bubblor med den nya redovisningstraditionen (IAS, verkligt värde) som riktar in sig på marknadsvärdering, bland annat på grund av subjektivitet?
13. Vad är bankernas roll? Skall de upptäcka bubblor vid kreditgivning? Kan de genom "vidlyftig" kreditgivning spä på bubblor?

8.2 Interjufrågor/bank

Presentera dig själv, din position, bakgrund, arbetsuppgifter nu och förut m.m.?

1. Vad är din definition på en bubbla?
2. Vad händer med ett företag när bubblan spricker?
3. När spricker bubblan?
4. Vem/vilka skapar bubblor och vad är de vanligaste orsakerna till att de skapar bubblor?
5. Hur upptäcks bubblor?
6. Vilken typ av information tycker du är viktigast vid kreditbedömning?
7. Förväntar sig kreditgivarna reviderat material? Hur stor vikt läggs det på att det är reviderat (litar man på det eller skapas egen analys)? Är revisionsberättelsen en viktig del av detta?
8. Vilken del av redovisningsinformationen är viktigast vid kreditbedömning?
9. Har tillgångsvärderingen en viktig del i kreditbedömningen?
10. Hur ser ni på tillgångsvärdering till verkligt värde (marknadsvärde) i företagets redovisning? Risker vid subjektiva bedömningar? Tar kreditgivarna hänsyn till detta vid kreditbedömningar?
11. Anser du att det är lättare för företag att skapa bubblor vid denna typ av värdering?
12. Vem skall upptäcka bubblor? Skall revisorer upptäcka bubblor?
13. Vad är bankernas roll? Skall de upptäcka bubblor vid kreditgivning? Kan de genom "vidlyftig" kreditgivning spä på bubblor?

8.3 Interjufrågor/företag

Presentera dig själv, din position, bakgrund, arbetsuppgifter nu och förut m.m.?

1. Vad är din definition på en bubbla?
2. Vad händer med ett företag när bubblan spricker?
3. Vem/vilka skapar bubblor?
4. Vad är de vanligaste orsakerna till att de skapar bubblor?
5. Hur anser du att bubblor skapas?
6. När spricker bubblan?
7. Hur upptäcks bubblor?
8. Vem skall upptäcka bubblor?
9. Varför låter revisorer bubblor passera? Kan bubblor skapas utan revisorns kännedom? Kan de existera utan att en revisor känner till dem?
10. Vad är bankernas roll? Skall de upptäcka bubblor vid kreditgivning? Kan de genom "vidlyftig" kreditgivning spä på bubblor?
11. Är det lättare för företagen att skapa bubblor med den nya redovisningstraditionen (IAS, verkligt värde) som riktar in sig på marknadsvärdering, bland annat på grund av subjektivitet?